תלמוד בבלי · אחרונים · מראית העין · סדר נזיקין

מראית העין על סנהדרין

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראית העין על סנהדרין

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראית-העין-על-סנהדרין/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ה. 5
דף ו: 5
דף ז. 6
דף ז: 6
דף ח. 8
דף יא. 9
דף יג: 11
דף יד. 11
דף יז: 13
דף יט: 14
דף כ. 17
דף כ: 18
דף כא. 19
דף כא: 19
דף כג. 20
דף כד. 20
דף כו. 22
דף כו: 23
דף כז: 25
דף כט. 25
דף לא: 26
דף לז. 26
דף לז: 27
דף לח. 28
דף לח: 29
דף לט. 29
דף לט: 30
דף מב. 30
דף מג: 31
דף מד. 32
דף מד: 32
דף נב. 32
דף נד: 33
דף נח: 33
דף נט: 33
דף סג: 34
דף סה: 34
דף סז: 35
דף סח. 36
דף סט: 36
דף ע. 37
דף ע: 37
דף עא. 38
דף עה. 38
דף פב: 39
דף פח: 39
דף צ. 40
דף צ: 40
דף צא. 40
דף צא: 41
דף צב. 42
דף צב: 42
דף צג: 43
דף צד. 44
דף צו: 44
דף צח. 44
דף צח: 45
דף צט: 45
דף ק. 46
דף קא: 47
דף קב. 48
דף קב: 49

דף קג. 49
דף קג: 49
דף קד. 50
דף קד: 51
דף קה: 52
דף קו: 52
דף קז. 53
דף קז: 54
דף קח: 55
דף קט. 55
דף קט: 56
דף קי. 56
דף קיא. 58
דף קיא: 58

דף ה.

ומחקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים. אפשר לומר דרך רמז במ"ש רבינו האר"י זצ"ל דכל ת"ח מופלג יש בו ניצוץ משה רבינו ע"ה וז"ש בש"ס משה שפיר קאמר. וז"ש ומחקק שהוא משה רבינו ע"ה הוא מאיר בבני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים. עוד אפשר לרמוז דע"י התורה יכול לקיים כל המצות כמשז"ל דכל העוסק בתורת עולה וכו' וכן אמרו רז"ל דהעסק בדין המצוה הוא נחשב כאלו קיימה וזה רמז מחקק בגימטריא רמ"ח מבין רגליו שמלמדין תורה ועי"ז נחשב כאלו קיימו רמ"ח מצות. עוד אפשר לרמוז דרך הלציי ודרך מוסר כי העושר נמשל לרגלים כמ"ש את כל היקום אשר ברגליהם זה ממונו של אדם וכו' והן בעון העושר הוא ברגלים והאדם עושה אותו עטרה לראשו ומגביהו עד למעלה ומי שיש בו יראת שמים ודבק בתורה אינו חושב בעושר כלל ומניחו במקומו ברגלים וזה הרמז ומחוקק בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים אלו מניחים העושר מבין רגליו ואינם מגביהים אותו כי כל לבם בתורה ובעבודה ה' והעושר יהיה במקומו בין הרגלים:

עוד זאת אדרוש דנראה דמה שאמרו פ"ב דיומא לא משכחת צורבא מרבנן דמורה אלא מלוי וישששכר נראה דה"ד בת"ח פשוט אבל מי שהוא גברא רבא וזכה אשר בקרבו אור בו ניצוץ משה רבינו ע"ה ודאי מכוין אל האמת וז"ש לא משכחת צורבא מרבנן דמורה כלומר ת"ח פשוט אבל אם הוא גברא רבא ודאי מורה כהלכה דניצוץ משה רבינו ע"ה אתו עמו ובהכי נתורצו כמה קושיות דמקשים דאיך אמרו דוד הע"ה הלכה כמותו גם רוב הסנהדרין אמרו במדרש דהיו משבט יהודה ואיך היו מורים הוראות בישראל ועפ"ז ניחא דדוד הע"ה וגם הסנהדרין היה בהם ניצוץ משה רבינו ע"ה ומכוונים אל האמת ובזה יתישב יותר מ"ש לעיל ומחוקק רמז למשה רבינו ע"ה דניצוץ שלו בבני בניו של הלל ובזה מלמדים תורה לרבים ומכוונים לאמת:

ובזה מיושב מה שהקשה הרב קרבן העדה פ"ק דמכות איך ממנים דיינים משאר שבטים, ועמ"ש אני עני בנחל קדומים ריש פרשת שופטים בס"ד ועל פי האמור מתורץ וירמוז לך בכל שעריך אשר ה' אלהיך גימטריא משה עם הכולל דניצוץ משה בהם ומש"ה תתן לשבטיך אפילו משאר שבטים ודוק כי קצרתי:

דף ו:

האי לכל עמו לעניים מבעי ליה אלא אעפ"י שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט צדקה וכו'. יש להרגיש דזה שאמרו אעפ"י שלא שילם מתוך ביתו יתר והול"ל לעניים מיבעי

ליה אלא זהו משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזלה מתחת ידו. ותו דאם דוד הע"ה היה דן את הדין ככל דיין בעלמא מאי רבותיה. ואפשר דרבי לא עקר הדרשא דלעיל דאם היה עני משלם מתוך ביתו דודאי רבי דאתי מדוד מהפך בזכותיה כדאמרינן בעלמא. אך כונתו לישב מ"ש לכל עמו דנקט לכל עמו דאע"ג דלא שלם מתוך ביתו כשלא היה עני קרי ביה שהיה עושה משפט וצדקה שהוציא גזלה מתחת ידו ומשו"ה קאמר אעפ"י שלא שלם לומר דודאי הרבותא הוא שהיה משלם אם הוא עני אך נקט לכל עמו דלכי תדוק גם בדין פשוט שהיו עשירים קרי ביה עושה משפט וצדקה. ואפשר דדוד המלך ע"ה היה מכוין ליחד הדודים עושה מתקן משפט ת"ת וצדקה מ' והיה מכוין בשם כל ישראל וז"ש לכל עמו ודו"ק:

דף ז.

אין תחילת דינו של אדם אלא על ד"ת. אפשר במ"ש פ"ק דבתרא דאיוב היה רוצה לפטור את כל העולם מן הדין דהם אנוסים ביד יצה"ר ואינה טענה דהתורה מבטלת יצה"ר ולכן תחילת דינו על ד"ת וכבר הרחבתי הביאור בזה בקונטרס שמחת הרגל רות דף נ"ט בס"ד:

טוביה דשמע ואדיש וכו'. כבר כתבתי אני עני אפתח"א במ"ש כל המעביר על מדותיו וכו' ע"ש. ועתה ארחיב קצת במה ששמעתי מפה קדוש הרב המופלא ח"ק כמהר"ח ן' עטר ז"ל דבעירו עשיר אחד תקיף זלזל בת"ח אחד והרב הנזכר רצה לתווך השלום ואמר לחכם דגדול השלום ושימחול לעשיר והשיבו כי בה שעתא מחל לו לעשיר והיה טעמו דבזוהר הקדוש אומר דח"ו פשעי בני אדם מכבידין גדפוי דשכינתא ואם לא הייתי מוחל היה לעשיר עון והיה ח"ו איזה צער לשכינה וע"י שמחלתי תכף לא היה מקום לשום הרגש למעלה והנאהו להרב ז"ל א"כ ז"ש טוביה לדשמע ואדיש כלומר דדש בזה ואינו מרגיש וא"כ אותו שביזהו לא היה נחשב לו עון שיגיע מזה צער לשכינה ח"ו ובשכר זה ניצול גם הוא ממאה רעות. וזה אפשר שהוא בעצם מ"ש כל המעביר וכו' ויש בזה טעם נכון דע"י שהוא מעביר מקל כ"י צער מהשכינה ומדה כנגד מדה מעבירין על כל פשעיו:

דף ז:

רבי חייא בר אבא א"ר יונתן מהכא אמור לחכמה אחותי את וכו'. כן הוא נסחת הספרים שלפני. ונראה שהוא ט"ס וצ"ל א"ר יוחנן דבשבת דף קמ"ה אמרינן יתיב רב חייא בר אבא ורב אסי קמיה דרבי יוחנן ויתיב רבי יוחנן וקא מנמנם וכו' אתער רבי יוחנן וא"ל

דרדקי לא כך אמרתי לכם אמור לחכמה וכו'. ומהאי קרא יש ללמוד טפי מקרא דכתיב דינו לבקר דמהתם לא שמעינן אלא במידי דדינא ומהך דאמור לחכמה ילפינן לכל מילתא אף דלא נגע לדינא וכמו שא"ל רבי יוחנן פרק חבית על מילי דעלמא מפני מה עופות שבבבל שמנים ואינך ע"ש והכי משמע מקרא אמור לחכמה אף שאינו דין אלא הוא דבר חכמה ואף שאינו דברי תורה אלא למען דעת טעם הדבר כההיא דעופות בבל שמנים וכיוצא וז"ש אמור לחכמה סתם דבר חכמה ואחר זמן ראיתי להרי"ף והרא"ש דהוו גרסי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כמו שכתבנו בעניותנו בס"ד:

רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה מיכנף ומייתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי וכו'. הש"ס מגיד ענותנותו וחסידותו דרב הונא דמלבד שהיה גדול הדור ותורה יבקשו מפיהו ועוד דאתי דינא קמיה דקבלוהו עליהם עם כל זה טרח ומייתי עשרה רבנן ואי לא הוו שכיחי בהא שעתא מכניף להו והיינו דקאמר מיכנף ומייתי עשרה דכל בי עשרה שכינתא שריא. ולקיים אלהים נצב בעדת אל ועדה היא עשרה ומכאן ישאו ק"ו הדיינים בזמנינו להיות חרדים בדבר המשפט וכבר הזהירו רז"ל מאד. וזה שפת יתר ומסתמא רב הונא בכל דין הבא לפניו היה עושה כן. וכיוצא עביד רב אשי כי הוה אתי טרפתא מכניף לכולהו טבחי וכו' ונכתב בש"ס להגיד ענותנותם ורוב חסידותם הגם שהיו גדולי הדור. וגם ללמד דעת לדורות הבאים ידונו כמה ק"ו מרבותינו הקדושים:

אם דיין דומה למלך וכו'. אפשר לרמוז דיכוין ליחד קב"ה וז"ש מלך מ' במשפט ת"ת אז יעמיד ארץ מ' יתמיד היחוד. ואיש תרומות יהרסנה ח"ו יהיה איזה פגם ובכתובות דרשוהו לענין שחד. ואפשר מלך במשפט ר"ת מ"ב דשם מ"ב הוא לברר ולהעלות דיכוין להעלות ניצוצות מי"א סמנים ר"ת יעמיד ארץ ודו"ק הטב כי קצרתי וא"ש ההי"ב:

אלוה הבא בשביל כסף וכו'. בירושלמי דסוף בכורים אמרו דרשא זו ועוד אמרו שם אין עומדין מפניו ואין קורין אותו רבי והטלית שעליו כמרדעת של חמור והרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות עמד עליו ומבאר"ו ואפשר דרך הלציי לומר במשל שהביא בספר ארץ החיים מזמור ס"ט דחמור מצא עור של אריה ולבש אותו וכולם השתחוו לו שסברו שהוא אריה וכשהתחיל לדבר ניכר שהוא חמור וכן הוא המתלבש בטלית ת"ח ואינו ת"ח זהת"ד ע"ש באורך וז"ש והטלית שעליו כמרדעת של חמור אינו כמו עור אריה שלבש החמור שהיו סוברים בתחלה שהוא אריה. אלא הטלית שלו כמרדעת של חמור ממש ועמ"ש בברכי יוסף ח"מ סימן ח':

מר זוטרא חסידא וכו' אמר הכי כי לא לעולם חסן ואם נזר לדור ודור. אפשר דברוב ענותנותו וחסידותו היה משפיל עצמו ואומר כי לא לעולם חסן דאפשר דבעה"ב לא יהיה

חשוב כמ"ש עליונים למטה ותחתונים למעלה ואפשר שיבא בגלגול ולא יהיה ת"ח אלא יבא בגלגול עם הארץ וז"ש ואם נזר לדור ודור ר"ל כתר תורה מי יודע אם יהיה לדור ודור דזמנין יבא בגלגול עם הארץ להשלים איזה חסרון כנודע מספר הגלגולים וכל זה לא שייך בקדושים האלה אלא דמרוב חסידותו היה אומר להוסיף קדושה על קדושתו זי"ע:
דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמור רבנן הוו מתונים בדין דכתיב ולא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים. פירוש דולא תעלה במעלות תרתי שמעינן מעלה א' לדון ביחיד ומעלה ב' להיות הדיינים מהירין שלא במתון וז"ש מנא הא מילתא דאמור רבנן הוו מתונים אפילו רבים ודו"ק:
אפיקו לי מאני חנותאי ומאי נינהו חוטרי וסנדלי וכו'. עמ"ש אני עני בריש ברכי יוסף ח"מ דשם רמזתי דברי האחרונים בס"ד:
ואצוה את שפטכם בעת ההיא א"ר יוחנן כנגד מקל ורצועה וכו'. פירוש שיטיל אימה וכתיב בעת ההיא לאמר כלומר דלהטיל אימה יהיה דוקא באמירה וזהו לאמר דיעשה המצאה להטיל אימה בהגזמה ודברים שיראו ממנו להעמיד הדין:
צדק הדין בלבך ואח"כ חתכהו. פירוש דבמחשבתו ולבו יחשוב הענין כמי שמדבר לאחר ממש ר"ל שלא יהיה במהירות ובזה יוכל לראות כל הצדדים וחלקי הענין ועמ"ש אני עני בברכי יוסף בסימן טו"ב וזה כונת צדק הדין בלבך ר"ל דבינו לבין עצמו יעריך הדברים העמדה והאר"כה באורך ואחר שיצדיק הדין בלבו כי כבר ראה כל החלקים אז יחתוך הדין:

דף ח.

כי אתה תבוא וכתיב כי אתה תביא א"ר יוחנן אמר לו משה ליהושע וכו'. ראיתי בנמוקי עטרת ראשי אבא מארי ז"ל שפירש בזה משם הרב המו' מהר"ם בכר שמואל ז"ל ענין רחבעם שנתיעץ עם הזקנים ואמרו לו אם היום תהיה עבד לעם הזה וכו' ואחר כך נתיעץ עם הילדים ואמרו לו שיאמר להם קטני עבה ממתני אבי וכו' ורחבעם עזב עצת הזקנים ולקח עצת הילדים. והדבר תמוה דעצת הילדים הללו הם בני גילו במספר הסמוך למ' והוא והם ודאי ידעו איזה דבר מחכמת שלמה הע"ה ובודאי דשלמה הע"ה לא הניח לבנו שיתעסק עם רקים ופוחזים והיו אלה שגדלו אתו בעלי שכל פשוט ואיך יצא כזאת מלפני רחבעם ויועציו בני גילו והגם שהיה מן השמים לחלוק המלכות אבל מ"מ צריך לדעת מה היתה סברתם ובמה טעו ופירש הרב הנזכר ע"פ מ"ש רש"י פרשת וילך כי הנה משה רבינו ע"ה א"ל ליהושע כי אתה תבא שיתנהג עפ"י עצת ודעת הזקנים אבל הקב"ה

א"ל טול מקל והך על קדקדם. וזה היה טעות הילדים דאמרו הגם דמשה רבינו ע"ה אמר ליהושע שיתנהג עם הזקנים הרי הקב"ה אמר טול מקל ודברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים ולכן יעצוהו לדבר קשות כמאמר ה' ורחבעם קבל דבריהם בראותו שהם דברי ה' אך לא ידעו ולא יבינו דאם ח"ו דברי משה רבינו ע"ה נתבטלו אמאי נכתבו בתורה כי אתה תבוא. ומשה רבינו ע"ה ודאי קבל מאמר ה' כי אתה תביא. אמנם האמת הוא דהא והא איתא ודברי משה רבינו ע"ה אמת בתחילה להתנהג עם הזקנים ואחרי שחזקה הממלכה בידו אז יעשה מאמר ה' טול מקל וכו' והוא מאמר הזקנים אם תהיה עבד לעם הזה אח"כ עשה מה שתרצה ורחבעם ויועציו לא עמדו בסוד דברי משה רבינו ע"ה ומאמר ה' ולא הבינו דברי הזקנים זהו תורף דבריו ז"ל. והנה דברי רש"י ז"ל הנזכר דפירש פרשת וילך הם דברי רבי יוחנן הכא בשמעתין כמבואר ואפשר לומר דהיינו דאמרינן הכא בשמעתין וכן בדוד הוא אומר ויקם דוד על רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי וכו' אמר רבי אלעזר אמר להם דוד לישראל אם אתם שומעים וכו'. ולכאורה יש לדקדק מה הלשון אומרת וכן בדוד הוא אומר דדרשת רבי אלעזר בפסוק אחי ועמי נפרדת והיה לו לש"ס להביא דרשת רבי אלעזר לחודה. ואע"ג דקאמר דאמר הקב"ה טול מקל אינו כל כך צורך לדרשת רבי אלעזר והגם דיש לדחות אינו מתישב יפה מה שאמר וכן בדוד הוא אומר. אמנם על פי דברי הרב הנזכר יבא על נכון דגם כונת רבי יוחנן דקאמר משה רבינו ע"ה אתה והזקנים והקב"ה אמר טול מקל תרוייהו איתנהו כי בתחילה יתנהג עם הזקנים בעצתן ודעתן והם דברי משה רבינו ע"ה ואחרי אשר חזקה המלכות בידו יעשה כדבר ה' טול מקל. והשתא א"ש מאי דקאמר וכן בדוד הוא אומר וקאי אכולה מילתא דמשה רבינו ע"ה והקב"ה וז"ש שמעוני אחי ועמי אם אתם שומעים לי אחי אתם כלומר כמו שנהגתי עמכם עד עתה בנחת רוח עפ"י הזקנים ואם לאו עמי אתם דכבר אני מלך ואני רודה אתכם במקלות כמו שאמר ה' טול מקל. ורבי אלעזר תלמיד רבי יוחנן שמעיה לרביה דקאמר מימרא דבסמוך על פסוק כי אתה תביא וכו' ולפי דבריו פירש מ"ש דוד המע"ה שמעוני אחי ועמי ודו"ק ואחרי כותבי ראיתי שאין בש"ס שלפני הא דיש בעין יעקב וכן בדוד הוא אומר אך הרב עיון יעקב והרב ישרש יעקב הביאו האי וכן בדוד הוא אומר וכו' ואולי יש נסחא בש"ס כן והוא מימרא בסוטה דף מ' ע"ש וה' יצילנו משגיאות:

דף יא.

עמד שמואל הקטן ואמר אני הוא שעליתי שלא ברשות וכו'. ראיתי בספר חסידים סימן כ"ב שכתב וז"ל אם הוא בחבורת בני אדם ונעשה דבר אחד שלא כהוגן ולא נודע מי

החוטא צריך שיאמר אני הוא שחטאתי אעפ"י שלא חטא ועל ידי שיתודה החוטא לא יבוש כמעשה דרבי מאיר מעשה באשה אחת שבאת לבית מדרשו של רבי מאיר אמרה להם אחד מכם קדשני בביאה עמד רבי מאיר וכתב גט כריתות ונתן לה ואף המתודה על אחרים יכול לומר חטאנו ולכלול עצמו עמהם שכל ישראל ערבים זה בזה עכ"ל. ובפירוש שנדפס עם ספר חסידים בפפ"דמ פירש וז"ל ר"ל אם נעשה דבר שלא כהוגן ולא נודע מי שעשה יאמר סתם אני הוא שחטאתי אעפ"י שלא חטא אבל לא יאמר אני הוא שעשיתי דבר זה שא"כ יאמר דבר שקר וע"י שיאמר אני הוא שחטאתי יש במשמע נמי האי דבר שלא כהוגן שנעשה ומכח זה החוטא לא יבוש וכו' וזהו שמסיים ואף המתודה וכו' שכל ישראל ערבים זה לזה ר"ל אם אומר סתם חטאתי לא מחזי כשקרא שאם חטא חבירו יש לו חטא מכח ערבות אבל אותו חטא בעצמו אין לו לכך יאמר סתם חטאתי עכ"ל ודברי הרב המפרש הזה קשים לשמוע דהרי מפורש בסוגיין דשמואל הקטן אמר אני הוא שעליתי שלא ברשות וקאמר הש"ס ולא שמואל הקטן הוא אלא איניש אחרינא הוה ומחמת כיסופא הוא דעבד וזה הפך פירושו שיאמר סתם ולא יאמר אני הוא שעשיתי דבר זה דמשקר. גם מ"ש במה שאמר רבינו בעל ספר חסידים המתודה על אחרים שיאמר חטאנו דר"ל שיש לו חטא מכח ערבות אבל אותו חטא עצמו אין לו לכך יאמר סתם חטאתי הוא הפך הכתוב דמייתי בסוגיין דקאמר הש"ס ושמואל הקטן מהיכא גמיר לה משכניה בן יחיאל דכתיב ויען שכניה בן יחיאל ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות מעמי הארץ הרי שאמר החטא עצמו דנשים נכריות וכבר אמרו רז"ל דכתיב אביך ציוה וכו' אנא שא נא לפשע אחיך וחטאתם וכו' מה שלא ציוה יעקב אע"ה ונכתב בתורה מה שלא היה מפני השלום וה"ה כדי שלא לבייש יאמר אני הוא שעשיתי ושרי ואמרו רז"ל במדרשים דאהרן הכהן מפני השלום היה אומר כמה דברים שלא היו מפני השלום. ואם כן כל מה שפירש הרב הנזכר נראה הפך הש"ס והכתוב ואין הכרח לפרש פירושיו בדברי רבינו ז"ל. הן אמת דמ"ש רבינו ז"ל בסוף דבריו יכול לומר חטאנו וכו' דכל ישראל ערבים זב"ז צריך ישוב דבלאו הכי יכול הוא לומר חטאנו כמבואר ממ"ש ותו דכל ישראל ערבים זה לזה אינו כשלא יש בידו למחות כמבואר בש"ס בשבועות דף ל"ט וסנהדרין דף ז"ך ומדברי רבינו מוכח להיפך ובפרט שסיים ואם ראה ולא מיחה וכו' ויש לישב קצת דמ"ש בריש דבריו כונתו אף שיאמר אני עשיתי הדבר הזה כמבואר מהכתוב ומשמואל הקטן ומ"ש אח"כ לפי שכל ישראל ערבים הוא לישנא בעלמא ולרווחא דמילתא וכאלו יאמר שיש חלק במצות לישראל כל אחד במה שעושה חבירו. ובזה שאומר חטאנו והוא מצוה יש חלק לישראל והוא יש לו

חלק במצות אחרות של ישראל ומ"ש ואם ראה ולא מיחה וכו' הוא סוג יותר מיש בידו למחות ודוק הטב דיש מקום לישב בדוחק ואין להאריך:

והנה מדברי הרב מהרש"א והרב עיון יעקב כאשר ירדוף הקור"א בדבריהם יבין דסברי דעברו באותו היום ויהבי בטעמא אך בירושלמי אמרו דבו ביום לא עיברו והיו עוסקין בתורה וכפ"ז אין צורך לכל מה שנדחקו ועשו אוקמתות ובפשיטות י"ל דגם שמואל הקטן ידע דבו ביום לא יעברו ומשו"ה אמר כן ודוק כי קצרתי:

ראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו וכו'. לפי מ"ש גורי האר"י ז"ל דהלל הזקן היה לו ניצוץ משה רבינו ע"ה וכן רמזו עשה משה לעיני כל ישראל ס"ת הילל עכ"ד. ואני בעניי רמזתי במ"ש עוד דשלמה היה בחינת הלל כמו שתראה בנחל אשכול סוף קהלת וכן עשה משה עשה גימטריא שלמה. גם משה ר"ת משה שלמה הלל. ולפי האמור הנה מה טוב מ"ש ראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו שהוא יש בו ניצוץ ובחינת משה רבינו ע"ה וכשהספידוהו אמרו תלמידו של עזרא להודיע שהיה בהלל גם בחינת אהרן ועזרא כמ"ש הרמ"ע ז"ל משם מהר"י סרוק ז"ל והבאתיו אפתח"א בס"ד. ויומתק בזה הא דתנן באבות הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן וכו' הזהיר לפי בחינתו ויקר תפארת גדולתו ושרשי נשמתו רישי עמ"א ר"ת עזרא משה אהרן מי ימלל לגמור ההלל על הלל זי"ע:

דף יג:

מסמך סבי בשלשה. עמ"ש אני הדל בחיים שאל ח"ב דף ס' ע"ג בס"ד. ומ"ש מרן בכסף משנה פ"ד דסנהדרין בטעם הרמב"ם ז"ל דלא הצריך ג' סמוכים דבריו קשים לשמוע ועיין בלחם משנה שם דיש ט"ס בדבריו ואין להאריך והאמת נראה דנפקא ליה להרמב"ם ז"ל ממ"ש בסוגיין ריב"ב אחריני הוו בהדיה ולא חשיב להו משום כבודו ומוכח דלא הוו סמוכין וכמ"ש אפתח"א בס"ד ושם דקדקתי על דברי הרב עיון יעקב ואעיקרא עוד קשה לדבריו דמנ"ל דאחריני הוו בהדיה כדי ללמוד דבעי ג' ודו"ק:

דף יד.

דאמר רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים. כבר כתבתי בעניותי אפתח"א איזה רמזים. ועוד אפשר לרמוז דהעניו אמרו רז"ל דהוי כמקריב כל הקרבנות ובפרשת ויקרא יש קי"א פסוקים כמספר עול"ה כמ"ש בספר הגן ור"ת הוי קבל וקיים גימטריא קי"א שם רמז דמעלין עליו כאלו הקריב כל הקרבנות שבפרשת ויקרא שהם קי"א פסוקים

כמספר עולה. א"נ דהעניו אם נגזר עליו מיתה מתבטלת הגזרה כמ"ש רז"ל וזהו הוי קבל וקיים דמתבטלת הגזרה. א"נ דהעניו הוא מרכבה לשכינה כמו שאמרו רז"ל וזה רמז וקיים שהוא גימטריא קס"ו שרומז לשכינה כי שם אדני גימטריא ס"ו עם הכולל ועשר ספירות דמלכות כל אחד כלולה מעשר הם ק' ס"ה גימטריא קס"ו כמו שהאריך הגאון החסיד במעשה רקח רמזי משניות במספר זה ע"ש וז"ש הוי קבל ועי"ז וקיים אתה מרכבה לשכינה שהיא אדני עם עשר ספירותיה בגימטריא קס"ו. א"נ אפשר לרמוז במ"ש רבינו האר"י ז"ל דהעניו שם י"ה שומרו והיינו דבא לו שפע מאוא"י שהם ע"ב ס"ג בגימטריא קבל עם ג' אותיות וזה רמז באומרו הוי קבל דמי שהוא עניו יבא לו שפע מע"ב ס"ג גימטריא קבל עם הג' אותיות. ובא וראה גדולת רבותינו האמוראים זי"ע דמאריה דמימרא זו רבי אלעזר ורמוז בשמו הקדוש כי אלעזר גימטריא ש"ח שם רמז כי מי שהוא שח ר"ל שפל ועניו. אל עזר אל שהוא חסד עזר עזרו ומגינו. א"נ אפשר דרמז במימרתו הקדושה מ"ש הרב זרע ברך ח"ג משם המקובלים דמי שהוא עניו אינו בא בגלגול וז"ש הוי קבל וקיים שתהיה קיים בעה"ז ובעה"ב ולא תצטרך לבא בגלגול, והדבר מובן מעצמו דאין צורך לבא בגלגול דכיון דנמחלים לו כל עונותיו וגם כתבו ז"ל דבזכות הענוה מובטח שיקיים רמ"ח מצות וגם אין ס"מ שולט בו א"כ ינוח על משכבו ויזכה לחזות בנועם ה' ולא יבא בגלגול:

ואגב נרמוז במ"ש בש"ס סוף פרק היה קורא דמר בר רבינא הוה אמר בתר צלותיה אלהי נצור לשוני מרע וכו' והחזיקו בזה כל ישראל. ויש לרמוז דעיקר גדול לשמור לשונו וכן בדוד הוא אומר מי האיש החפץ חיים וכו' נצור לשונך וכו' ואמרו רז"ל במדרש שוחר טוב הרוצה לקנות עה"ב בזול ישמור לשונו וכן מר בריה דרבינא חתים עלה דצלותיה נצור לשוני מרע ור"ת גימטריא ק"ך למתק ק"ך אלהים וס"ת גימטריא פ"ר להנצל מפ"ר דינין ושפתותי מדבר מרמה ר"ת גימטריא אלהים למתק וס"ת גימטריא גבורה עם הכולל למתק הגבורות. ולמקללי נפשי תדום דמעביר על מדותיו מעבירין על כל פשעיו. ור"ת בגימטריא קס"א קמ"ג קנ"א עם הכולל שיושפע עליו שפע מאימא עילאה דשם בחינת שם אהיה. ונפשי כעפר לכל תהיה שיהיה עניו לכל ובזה יהיה מרכבה לשכינה. פתח לבי בתורתך דע"י הענוה מבין התורה כמש"ה והחכמה מאי"ן תמצא אם נעשה כאין תמצא זוכה למה שקבל חלקו מסיני ונאבד עכשיו ימצא. וגם הלכה כמותו כמ"ש דבית הלל הלכה כמותן מפני שהיו ענוים גם אמרו רז"ל שתורה נתנה לו במתנה וז"ש פתח לבי בתורתך ור"ת קי"ב גימטריא הוי"ה אלהים ליחד קב"הו וס"ת גימטריא בלאה דתורה לשמה הוא לבנות פרצוף לאה כמו שביאר רבינו האר"י ז"ל. ואחרי מצותיך תרדוף נפשי

כמ"ש דהעניו מובטח שיקיים רמ"ח מצוה ור"ת גימטריא קס"א קמ"ג קנ"א למתק ק"ך אלהים גימטריא ס"ת הנזכר. וכל הקמים עלי לרעה וכו' כמ"ש דהעניו אין ס"מ שולט בו ולכן הוא וכל גונדא דיליה והנמשך ממנו בארץ מהרה הפר עצתם יהיו כמוץ רמז כי בכח עניו גימטריא מוץ והגם שבכתוב חסר אין קפידא כמ"ש במ"א יהיו כמוץ לפני רוח בכח התורה הרומזת לרוח. ובזכות אברהם יצחק ישראל דס"ת גימטריא לפני. ורמז זכות אבות כמשז"ל שבכל תפלה צריך לזכור זכות אבות ולכן החזיקו כל ישראל לומר נסח זה דפשט הדברים סגי ומסגי ועאכ"ו לפי הרמוז בהם:

דף יז:

ושנים חלק. פירש"י ז"ל לא נכתב עליהם זקן. ראיתי בנמוקי עטרת ראשי אבא מארי ז"ל שכתב מקשים העולם דלמה טרח משה לכתוב ע' פתקין זקן יכתוב שנים אינו חפץ בך ומי שיעלה בידו פתקא זו ילך לו וצ"ל דמשה סידר הגורל מקודם בכל שבט ושבט מפני שבכל שבט יש כמה אלפים זקנים ואיך בירר משה ששה מכל שבט הרי הוא מטיל קנאה שכל זקן יאמר אני אהיה מהששה א"כ מוכרח דבכל שבט היה גורל והיו כותבין על ששה פתקין זקן וכמה אלפים חלקים נמצא דבכל שבט הקריבו לפניו ששה זקנים ובידם ששה פתקין הכתוב על כל א' זקן וא"כ כבר הפתקין כתובים לכן בגורל השני שהוצרך לחסר מהם שנים הניח שני פתקין חלק ודקדק כמהר"ר אברהם גרשון דעדיין הקושיא במקומה עומדת דלמה הוצרך משה לכתוב ששה פתקין לכל שבט ושבט והיו ע"ב פתקין תסגי בששה פתקין שכתוב זקן ויטיל הגורל בכל אחד מהשבטים ולמה טרח לכתוב ע"ב פתקין זקן וצ"ל דשני גורלות היו הראשון עשו השבטים ביניהם שלא בפני משה הטילו גורל לבדם לברר מכל שבט ששה ואח"כ כל זקן שעלה בידו זקן בא בפתקא שלו לפני משה והגורל השני עשאו משה וחיסר שני פתקין הכתובים זקן והניח שנים חלק וזה כונת רש"י ז"ל שכתב ושנים לא נכתב עליהם זקן כלומר דהע' כבר הביאום לפניו מגורל ראשון זהו תורף דברי עטרת ראשי אבא מארי ז"ל:

ואנא חלא בר חמרא אחרי התאבקי בעפרות רגליו ויהי כחו"ל זרעו. נראה לפי קוצר דעתי דמשה רבינו ע"ה במה שהיה כותב בידו הקדושה זקן היה מועיל לכל זקן להשפיע לו שפע רב ומשו"ה כתב הוא עצמו הפתקין. וזהו שכתב רש"י ז"ל שאם נאמר דבכונה מכוונת כתב משה רבינו ע"ה בעצמו הפתקין ולזה היו ע"ב כי בכתיבתו היה תועלת גדול לכל זקן. אנן מה נענה דאיכא תרי דלא נפקי והיה כונתו חסורי מחסרא ח"ו לבטלה לזה כתב רש"י ז"ל ושנים לא נכתב עליהם זקן. והוא לא כתב אלא על ע' זקן וידיו של

משה עושות תקון גדול לזקנים כבד"ו מזוק"ן אשר כתב משה זקן זה קנה קדושה ושפע רב. ובזה נחה שקטה האר"ש ודוק הטב:

דף יט:

שאול סבר לא חזי ולא מידי ודוד סבר חזי לכלבי ושונרי. הרב מהרח"א ז"ל בישרש יעקב פירש דפליגי בפלוגתא דהרמב"ם והרשב"א אי בשר מת גוי אסור בהנאה או לא. ואני עני כתבתי עליו אפתח"א דמ"ש דהרמב"ם שרי אם הוא מפ"ה דערכין אין ראיה ואם הוא הרמב"ן הוא מסתפק כמ"ש הרב משנה למלך ואולי היו בידו חידושי הרמב"ן דבסוף מייתי הירושלמי זהו תורף דברי שכתבתי בפתח עינים. ועתה אני אומר דודאי הרב מהר"ר חיים אבואלעפיא ז"ל בישרש יעקב לא כיוין להרמב"ן מכמה טעמים ואין צורך להאריך ובודאי שכיוין להרמב"ם ז"ל וכונתו עמ"ש פ"ה דערכין ואין ראיה כמדובר. ועוד אני מוסיף דמה שנראה מדברי הרב ז"ל שהרשב"א אסר אין הדבר כן דמ"ש בתשובה הוא כלפי השואל אך לענין דינא מסכים הרשב"א דבשר מת גוי שרי כמו שנראה ממ"ש בחידושי שבת וחידושי קמא כמו שכתבתי אני עני ביעיר אזן מערכת בי"ת אות ל"ב ומה גם שנראה דהרמב"ן מתיר מסתמא גם הרשב"א ז"ל הכי סבר:

ואעיקרא דדינא פרכא מה שרצה הרב לפרש דשאול ודוד הוו פליגי אי בשר מת גוי שרי בהנאה לא שמיע לי דמ"ש הש"ס דשאול סבר דלא חזי ולא מידי ודוד סבר דחזי לכלבי ושונרי הדברים כפשטן ואין מקום לומר דשאול סבר דהוא אסור דלשון לא חזי ולא מידי לא משמע כן גם מה שאמר דוד הע"ה דחזי לכלבי ושונרי נראין הדברים כפשטן וכפי דבריו הול"ל שרי או אסיר שאול סבר אסיר ודוד סבר שרי. ומה שדקדק הרב דאיך פליגי במציאות נחזי אנן אי חזו אי לא חזו ותו לא שייך לומר סבר או לא סבר רק שאול אמר לא חזו ומה סברא שייכא בזה. לק"מ דודאי גם שאול ידע דחזו לכלבי ושונרי אך סבר דלא מקרי הנאה ודוד סבר דמקרי הנאה והויא מקודשת:

ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו. בפתח עינים הרגשתי דהכא קאמר ללמדך דוקא ולא בלימודים דקמן ויישבתי ע"ש ואינו דקדוק דזה היה הלימוד הראשון ומשום הכי אמר ללמדך באורך וכל הלימודים דלקמן באו על זה וכמו שאמרו ר' חנינא אמר מהכא רבי יוחנן אמר מהכא וכן אינך כלהו קיימי על לימוד הראשון דרבי יהושע וכל אחד מהם אומר מהכא כלומר זה הלימוד אני לומדו מכאן והוא פשוט ומבואר בא"ר לח"י רוא"י והרב עיון יעקב ז"ל כתב שהם ה' דרשות נגד ה' דברים דהאב זוכה לבן והביא פירוש הראב"ד ז"ל (כצ"ל) והוא מהתוספתא והרבה יש להשיב אלא שאין משיבין על הדרש:

כל המלמד את בן חבירו תורה וכו'. כתב הרב עיון יעקב ז"ל דקדק לומר בן חבירו כלומר שאביו הוא ג"כ חבירו בחכמה שלומד ג"כ עם בנו כמו שלמד אביו ג"כ עם בניו וכו' אפ"ה כיון שלמד משה ג"כ עמהם מעלה עליו כאלו ילדם בכ"פ הדמיון כי אביו חכם קודם לכן כתיב אלה תולדות אהרן ומשה חשיב אהרן קודם משא"כ אם אביו אינו חכם א"כ רבו קודם ולא שייך לומר כאלו ילדו דהא עדיף מאביו ובזה מתורץ הא דלא קאמר שגם אהרן הוא תולדה דמשה שהרי משה למד עמו ועם כל ישראל אלא ודאי כמ"ש עכ"ל. ואני עני נ"ל דאמר רב הנח"ה שובר"ת דאה"נ דלעניין קדימה אביו קודם אבל לעניין כאלו ילדו הוא אפילו מלמד לבן ע"ה ותסגי לומר כאלו ילדו בכף הדמיון ואיברא שרבו מביאו לעה"ב ומשו"ה קדים משום דחשיב כאלו ילדו בעה"ז והביאו לעה"ב. אמנם הוי דוקא כאלו ילדו ואין זה תלוי בדין קדימה. תדע דאם אביו חכם והוא ואביו תלמידים מהרב ודאי אבידת אביו חכם ואבידת רבו של רבו קודמת שאביו ג"כ תלמידו. וא"כ לא הי"ל להקדים לאהרן וגם מה שנראה מדבריו בטעם שלא אמר דאהרן תולדת משה אינו מחוור. והעיקר דלענין כאלו ילדו אין חילוק. ונקט בני אהרן משום כבודו דאהרן ואשמועינן דבכל אופן הוי כאלו ילדו ואביו קודם לענין הלידה ורבו בכף הדמיון ודוק הטב:

אמר רבי יהודה שפדאו מצער גדול בנים לא עתה יבוש יעקב מאביו ולא עתה פניו יחוורו מאבי אביו. אפשר לומר במ"ש מז"ה חס"ל ז"ל דבימי אברהם הקב"ה בירר נשמות הקדושות באוצר בפ"ע וכו' ע"ש ואח"כ נתבררו הסיגים מאברהם ויצא ישמעאל ואכתי פשו ויצא עשו מיצחק ויעקב מטתו שלימה והשלים תקון אדה"ר וז"ש יעקב אשר פדה את אברהם מצער גדול בנים כמו שפירש רש"י ז"ל שהוטל עליו טורח השבטים דאע"ג דבימי אברהם היו הנשמות הקדושות באוצר בפני עצמו על יעקב הוטל טורח גידול השבטים שהם י"ב תיקוני השכינה והיה גמר תקון אדה"ר דאברהם תקן ע"ז ויצחק ש"ד ויעקב ג"ע והוא השלים התקון שאם ח"ו הוא לא היה משלים התקון היה יגיעם לריק ח"ו. לא עתה יבוש יעקב מאביו שמאביו יצא עשו ולא עתה פניו יחוורו מאבי אביו שיצא ממנו ישמעאל בראותו ילדיו וכו' כלם קדושים א"נ אפשר יעקב אשר פדה את אברהם שפדאו מצער גדול בנים ומזה שאני אומר שפדה את אברהם תבין דיעקב סבל צער גדול מאד שאני אומר שפדאו לאברהם והטעם פשוט כי מאה ושלשים שנה היה בצרה גדולה מפחד עשו ולבן תדיר מלבד כמה סכנות והלך בצערו"ת מדהרות דהרות בלי שום הרוחה וישוב. וזה בהיותו תדיר שנים רבות חשוב יותר מכל מה שעברו יצחק ואברהם וז"ש לא עתה יבוש יעקב מאביו דפשט צוארו ע"ג המזבח ולא עתה פניו

יחוורו מאבי אביו שמסר עצמו לכבשן האש לומר שהם סבלו צרות לכפר עון אדה"ר והוא לא הי"ל ענינים כאלו. דשלו היה יותר דטרח ונצטער מאד על גדול בנים וז"ש בראותו ילדיו וכו' דנצטער מאד עליהם ובהיותן תדיר וזמן הרבה חשובים יותר מנסיונות אברהם ויצחק וקרוב לזה פירש הרב עיון יעקב ז"ל. א"נ שפדאו מצער גדול בנים כי גדל צערו מאד להולידם ולגדלם שלמים וכן רבים לא עתה יבוש מאביו שרמהו על הברכות שלקחם מעשו ולא עתה פניו יחוורו מאבי אביו אברהם שקבל התורה והוא נשא אחיות בראותו ילדיו שהם י"ב תקוני השכינה יקדישו את קדוש יעקב וכו'. א"נ לא עתה יבוש יעקב שנשתנה שמו ויבוש מאביו שלא נשתנה שמו ולא עתה פניו יחוורו שהקורא לאברהם אברם עובר בעשה ולא כן יעקב בראותו ילדיו וכו' ושם יעקב נשאר לו דמורה על התר רחל ולאה כי יוד יעקב רמז לרחל מ' ספירה עשירית עקב ללאה כמש"ה עקב ענוה ומחוברות יחד כמו שפירש רבינו האר"י ז"ל בפרשת עקב ענוה וכו' וזהו בראותו ילדיו ולהגיד שהם כשרים נשאר שם יעקב. א"נ שנקרא אל ומותר באחיות כמ"ש רז"ל וזהו בראותו ילדיו וכו' והם כשרים מפני שנקרא אל והותר באחיות וזהו מעלה גדולה ובמקום בושה ואחוורי אפא יגל יעקב ישמח ישראל:

אמר רבי יוחנן תקפו של יוסף ענותנותו של בעז וכו'. פירש רש"י ז"ל דהגם דנעשה כראשי לפתות כבש יצרו ואעפ"י שפנויה היתה ועמו במטה אבל יוסף אשת איש ואינה עמו במטה וכתב הרב עיון יעקב ז"ל ק"ק לפי מה דאמרינן דגדול המצוה ועושה לפי שיצרו תקפו יותר א"כ ביוסף היה יצרו תקפו יותר לפי שהיתה אשת איש משא"כ בפנויה וכה"ג קשה בגיטין דף נ"ז עכ"ל וזו התולדה שהוליד הרב שיותר מתגרה באיסור חמור יאמר האומר שאינו כן דכששניהם מצווים יותר נקל לפרוש מאיסור חמור מאיסור קל ועוד יש הפרש מאיסור שמזומן אצלו לאיסור שאינו מזומן אצלו אתו עמו. וכן בההיא דגיטין דף נ"ז שהיתה ארוסתו ובחדא מטה תדיר וכלהו מצווין ופירש משום כתובה ודאי שהוא כבישת היצר מאד מאד. ועוד י"ל דיוסף דמות דיוקנו של אביו ראה כמ"ש בסוטה דף ל"ו ושפיר קאמר תקפו של יוסף ענותנותו של בעז. הן אמת דהרב ז"ל דקדק לפי רש"י ז"ל דלא נקט הא דנראית דיוקנו. ובפתח עינים כתבתי בעניותי בסגנון אחר. ודרך צחות ורמז אפשר לרמוז בפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד בפי"ך ובלבבך לעשותו בפי"ך ר"ת בועז פלטי יוסף כתובה שהוא ההיא דגיטין והרמז דכשהאדם נותן דעתו לשמור התורה ה' יגמור בעדו כמו שהציל לאלו ד'. וסימן אודיע אמונתך בפ"י בעז פלטי יוסף. וזה רמז בפ"י ישרים תתרומם ודוק:

יראת ה' זה פלטי בן ליש. דהיה בקדושין וכתובה ובהסכמת סנהדרין וזה יותר מההוא דגיטין שלא הי"ל כתובה אבל כאן הי"ל ודאי כתובה ועכ"ז לא נגע בה היא תתהלל ועיין בפתח עינים:

דף כ.

יראת ה' היא תתהלל זה דורו של חזקיה. ואפשר דנקט אשה יראת ה' במ"ש הרב עיר וקדיש מהר"א אזכרי ז"ל בספר חרדים דהת"ח יש לו ב' נשים אחת אשת נעורים זו התורה שמעת שהתחיל לדבר דברי תורה היא עמו ושומרתו ומצילתו כדכתיב בהתהלכך תנחה אותך וכו' והב' היא החומרית וכו' ע"ש ואפשר שבדור חזקיה הע"ה רמז אשה יראת ה' דשמו כל מעיינם באשה יראת ה' היא התורה העיקרית והאהובה והמועילה לו ועוזרתו תמיד:

תנו רבנן מקום שנהגו נשים וכו'. כתבו התוספות דכיון דשעת צער הוא ליכא למיחש להרהור ובירושלמי איכא מ"ד לפני המטה שגרמו מיתה וכו'. כתב הרב ישרש יעקב ז"ל א"ל דבפ"ד דקדושין פליגי דרבנן ס"ל דאינו נקבר באיש א' ושתי נשים דכתיב מה יתאונן אדם חי דגם בשעת אנינות לא תביר יצריה ואבא שאול ס"ל דתביר יצריה ואלו הכא ס"ל דלא חיישינן להרהור ומה גם ר"י דאומר אם היה לבה נאה ושערה נאה לא היה סותרו וכמ"ש פרק נגמר הדין דף מ"ה גם פרק החליל אמרינן וספדה הארץ משפחות משפחות אף בשעת הספד אמרה תורה אנשים לחוד ונשים לחוד ויראה דמשו"ה הביאו תוספות הירושלמי שנ"ט שגרמו מיתה לעולם לומר דאף דבעלמא חיישינן להרהור הכא דאיכא טעמא לא חששו ומ"ש לצאת לפני המטה יוצאות עכ"ל. ואם הקושיות דמקשה הרב ז"ל הם קושיות עדיין הם במקומן דאם אף בשעת אנינות דעסקי בקבורה לא תביר יצריה איך בטעמא קלישא דהם גרמו המיתה התירו ומה יושיענו מאי דהם גרמו מיתה כדי לבטל ההרהור. אך האמת הוא דאם אמרו דבשעת אנינות לא תביר יצריה היינו ביחוד דכי איכא יחוד היצר מתגבר ולא מהני אנינות אבל כי ליכא יחוד הצער מהני לבטל ההרהור והתם דאמרו דאינו נקבר באיש ושתי נשים איכא יחוד וכן כתב הרב עיון יעקב בפשיטות ע"ש. ומ"ש מההיא דהיה לבה נאה וכו' לא שמא מתיא דהיינו על דרך מ"ש דמגריה יצה"ר בנפשיה. ומ"ש מפרק החליל וספדה הארץ משפחות וכו' מוכרח דהוא לפנים משורת הדין ואין להביא ראיה משם. ותו דגם לדידיה מוכרח לומר כן ודו"ק:

מפני מה נענש אבנר מפני שהי"ל למחות בשאול. פירש"י ז"ל בהריגת נוב עיר הכהנים והקשה עליו מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות דאמרו סוף פרק נגמר הדין בור וסירה גרמו

לו וכו' ועל כן נראה לפרש הך דקאמר דלא מיחה היינו מבור וסירה שהי"ל למחות בשאול לומר כמה צדיק הוא שלא הרגך וכו' כפירש"י ז"ל שם עכ"ד וקשה על הרב ז"ל דלמ"ד שהי"ל למחות היינו דקאמר דוד הע"ה ידיך לא אסורות כדקאמר הש"ס ודוד הע"ה בא לפייס את העם ואיך אומר להם שבעון שלא מיחה לשאול עליו נהרג. ותו דמוכח בסוגיין דלמ"ד שלא מיחה ה"ד שלא מיחה ואי מהתם דבור וסירה לא די שלא מיחה אלא החזיק ידי שאול דלא צדק דוד שהיה בידו להרגו אלא בור וסירה היו וא"כ לא הל"ל שלא מיחה אלא שסייע ח"ו לשאול. ותו דאינו מדה כנגד מדה וע"כ פירש"י על הריגת נוב עיר הכהנים ובזה הכל מתוקן. והרב ישרש יעקב ז"ל הביא משם הרב זהב שיבה ז"ל בגוף המאמר קצת מהאמור ותריץ יתיב דשם אמרו בור וסירה גרמו וכאן אמרו מפני מה נענש והכונה דבור וסירה גרמו לגרור שלא ימחה בהריגת נוב עיר הכהנים ועל זה נענש ע"ש והרב עיון יעקב הביא מ"ש פרק נגמר הדין דיואב הרגו על שלא הציל עשאל בא' מאבריו וכתב דבנרדף עצמו א"צ להצילו בא' מאבריו ע"ש וכ"כ הרב כנה"ג ח"מ סימן תכ"ה אך מדברי רש"י ז"ל פרק בן סורר נראה דאפילו בנרדף איתיה להא דיכול להציל מא' מאבריו וכמ"ש במ"א בס"ד:

דף כ:

הדר או לא הדר וכו' מ"ד לא הדר מלך והדיוט וכו'. הרב ישרש יעקב כתב משם הרב זהב שיבה ז"ל דהוצרך לומר מ"ד לא הדר מלך והדיוט דלא תימא לא הדר למלכות הא' אבל קצת שררה הי"ל משו"ה אמר מלך והדיוט וכו' ע"ש ולפ"ז הא דקאמר מ"ד לא הדר הם דברי הש"ס דמפרש דברי רב ושמואל דאמרי הדר או לא הדר. ואני בעניי נראה לי להפך חדא דרב ושמואל לא הוו בהדי הדדי ובעו מיניהו הדר או לא הדר וחד אמר הדר וחד אמר לא הדר. ותו דלא הוו משתעי הכי ותו דפרק מי שאחזו אמרו מימרת רב ושמואל חד אמר מלך והדיוט. לכן נראה דהכי אזלא סוגיין דבעו במתיבתא הדר או לא הדר והשיבו דהוא פלוגתא דרב ושמואל מר אמר הדר ומר אמר לא הדר ושוב פירש דאין אלו דברי רב ושמואל אלא הם אמרו מלך והדיוט וכו' כמו שאמרו פרק מי שאחזו ועדיין יש לקיים דרך הרב דלס"ד שהיה הוצרך להביא דבריהם ממש. א"נ אפשר דמשום דיש שני פירושים להכי מייתי דברי רב ושמואל גופייהו ואתה תבחר לפרש. ודע דהרמ"ע ז"ל הביא אגדה מרז"ל דאחר שנטרד הלך למלך בני עמון כהדיוט ונעמה בת המלך חשקה בו ונטרדו משם וע"י נעמה שלקחה מהנהר דג מצאה הטבעת שלו בתוך הדג והניחו וחזר למלכות עש"ב וכפ"ז יתישבו הכתובים שמת במלכותו ונקבר אצל אביו. גם הרב

מהרש"ל ז"ל פרק מי שאחזו בהגהותיו כתב דמלך והדיוט היינו שלא מלך על העליונים כראשונה ע"ש:

דף כא.

והא הוות מיכל. עמ"ש אני הדל בפתח עינים. ועתה ראיתי מ"ש הרב ישרש יעקב ע"ש וכבר כתבתי בכמה מקומות דלפעמים כתבתי כשלא הי"ל ספרים או בדרכים וכיוצא ולפעמים היו קצת ספק ואח"כ במקום אחר לא היו אלו הספרים וכיוצא והדן לכף זכות עליו תבא ברכת טוב כי"ר ובטעם מספר י"ח נשים שנושא המלך ראיתי להרב עיון יעקב עלה בכב"ש ורמז על דרך הסוד ולישר"י לן מר:

ואי ס"ד בת נשואין היא. כתב הרב עיון יעקב אין זה מוכרח כל כך דדילמא אמרה כן לדחותו מעליה כיון שהוא לא חש לאיסור ערוה ואפשר דסברא דיתירו לו משום סכנת נפש עכ"ל. ופשוטו דכונת הש"ס דהכתוב לא היה כותב דברים בטלים שאמרה לו ובפרט דהנביאים ג"כ נכתבו ברוח הקדש ומוכרח דבת יפ"ת היתה וכיוצא בזה כתבו הראשונים ז"ל בסוגיית אחרות:

נימא נקשרה לו. עמ"ש אני עני בככר לאדן דף ק"צ בס"ד:

דף כא:

בא גבריאל ונעץ קנה בים. אפשר לרמוז דגבריאל הוא מצד הגבורה וכן ונע"ץ גימטריא גבור"ה. קנ"ה הוא סט"א כמ"ש בזהר ח"ג דף רנ"ב וכשתהיה הגאולה תשבר רגל הקו"ף וישאר הנה ע"ש. וזה רמזתי אני עני בפסוק הנה קטון נתתיך דר"ת קנה וישבר ויהיה הנה הגאולה כמשז"ל ע"פ גם כי יתנו בגוים דהם ס' מסכתות ובזכות לימודם יהיה הנה גימטריא ס' וישבר קנה בזכות יוסף גימטריא קנ"ו שרומז ליסוד ויתיחדו קבה"ו ב"ב כי"ר. אחרי כתבי ראיתי להרב מהרש"א ז"ל בחדושי אגדות שכתב נעץ קנה לרמוז על מלכות אדום שנאמר עליו נער חית קנה על שם שנמשלו כחזיר היער הדר בין הקנים ועל זה התפלל דוד נער חית קנה נער אומה שחיותה במקום קנה שנעץ גבריאל בים עכ"ל ויתישב הטב בדברי הזהר הקדוש שהבאתי. ועפ"ז אפשר רמז משז"ל דעשו נופל ביד יוסף דעשו רומז לקנה סט"א ויוסף גימטריא קנ"ו אחד נוסף על קנה ויבטלנו:

אני ארבה ולא אסור. אפשר במ"ש הרב עיר וקדיש מהר"א גאלנטי ז"ל בקול בוכים דכונת שלמה ע"ה לברר כל ניצוצות הקדושה מכל האומות שלקח בנות מלכיהם ע"ש וזה עלתה על דעתו דהכתוב מדבר במלך שעושה לתאותו אבל הוא עושה אדרבא לברר

חיותם ולכלותם ולז"א אני ארבה ולא אסור. וכתבו המפרשים דבמקום לא ירבה היה קורא על עצמו לי ארבה ואפשר שדוד הע"ה רוח ה' דיבר בו ביום צוותו אל שלמה דכתיב ושמרת את משמרת ה' אלהיך וכו' ככתוב בתורת משה למען תשכיל את כל אשר תעשה רמז לו שישמור המצות ככתוב ולא ישנה מהכתוב לקרות עליו לי ארבה על דרך מדת התורה שגורעין ומוסיפין רק ככתוב וכשתשמור הכתוב כהווייתו אז למען תשכיל את כל אשר תעשה אבל אם לא תשמור הכתוב אינו השכלה אשר תעשה ודוק:

דף כג.

כך היו נקיי הדעת שבירושלם עושין וכו'. אפשר דבא להשמיענו דמי שהוא נוהג כזה אין בו משום יוהרא ושרי למעבד הכי במעמד שלשתן או בחדא מינייהו ומיהו אם נהג בדבר זה צריך שלא ישנה ולהכי קאמר כך היו נקיי הדעת עושין כלומר תדיר ולהכי לא אמר בקצרה נקיי הדעת שבירושלם לא היו חותמין וכו' אלא הקדים לומר כך היו נ"ה שבירושלם עושין לרמוז כי צריך לנהוג כך תדיר:

לא היו חותמים על השטר. שמא יחתמו עד פסול כמו שפירש רש"י ז"ל ולא זו אלא אפילו לישב בדין דמסתמא אינו יושב אלא הגון ות"ח עכ"ז היו רוצים לדעת מי ישב ולא זו שנוגע בדת ודין אלא אפילו בסעודה שהוא במילי דעלמא לא היו יושבים אא"כ יודעים מי מסב עמהם ועיין בפתח עינים:

דף כד.

לאחד קראתי נועם אלו ת"ח שבא"י שמנעימין זה לזה בהלכה. אפשר לומר דארץ ישראל רומז לשכינה גם הלכה תורה שבע"פ רומז לשכינה והלכה אותיות ה' כלה. ומכונין ליחד הדודים ולהמשיך שפע מאימא הנקרא נועם וזה רמוז לאחד פי' ליחוד קראתי למדתי להמשיך נועם מאימא הנקראת נועם ובכונה זו מנעי"מין זה לזה בהלכה:

וראיתי להרב עיון יעקב ז"ל שכתב וז"ל ואפשר שזה כונת המדרש וזהב הארץ ההיא טוב זו אורייתא דא"י דטבא בלוייתא טבא היא בקרייתא הכונה כי ת"ח שבבבל אסור לעסוק בתורה בדרך כדכתיב אל תרגזו בדרך משא"כ בא"י שלומדין בנחת על כן מותר לעסוק בדרך עכ"ל. ועם נשיקת הרצפה אין דברי הרב מכוונים דמ"ש אל תרגזו בדרך אמרו בתעניות דף יו"ד אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגז עליכם הדרך ופריך והא"ר אלעאי ברבי ברכיה שני ת"ח שמהלכין בדרך ואין ביניהם ד"ת ראויים לישרף ומשני ל"ק הא למגרס הא לעיוני ופירש רש"י ז"ל שמא תרגז עליכם הדרך תתעו והרב מהרש"א

ז"ל שם בחידושי אגדות כתב וז"ל פירש"י תתעו ר"ל שע"י עיון בתורה כדמסיק תבואו לתעות ותתעכבו בדרך ויוסף מיהר הליכתם כמ"ש מהרו ועלו אל אבי עכ"ל. והשתא נראה פשוט דלעסוק בדבר הלכה אין חילוק בין ת"ח דבבל לת"ח דא"י דהטעם כי בעיונו יטרד ויתעה מן הדרך. באופן דלמגרס כלם חייבים ולעיוני אפילו ת"ח דא"י אין להם להתעסק בהלכה. והשבטים ת"ח דא"י הוו ובודאי שהיו מנעימים זה לזה בהלכה. הן אמת דראיתי להרב מהרש"א ז"ל בסוף דבריו שכתב כי עיון התורה מביא החכמים לידי רוגז כמ"ש אורייתא מרתחא ליה ולזה אל תרגזו ותעיינו וכו' ע"ש אבל דברי הרב הם דרך דרש ולא כיוין הרב להוציא דין ולחלק בין ת"ח דא"י לח"ל ותו דהש"ס ופירש"י ז"ל קרו בחיל שמא תרגז עליכם הדרך ויתעו וכמו שפירש מהרש"א גופיה ברישא. ותו יש להרגיש קצת דהרב ז"ל כתב לפרש המדרש בזה ותוספות שם בתעניות כתבו דיש במדרש אל תפסיקו מדבר הלכה וכתב מהרש"א ז"ל שם שהכי סבר הב"ר. וכעת אין עמדי המדרש ולא הרא"ם אבל לפי מהרש"א והתוספות המדרש הוא הפך דבריו. ולכל הדברות לשון המדרש שהביא טבא בלוייתא וכו' פירושו שתורת א"י היא טובה ללויה וכו' שהיא תורה אמיתית ברורה ומכוונת דתורה שבע"פ נגד מ' וא"י בחינת מ' והיינו דכתיב וזהב הארץ ההיא טוב זהב מ' טוב יסוד. ואין כונת המדרש כמו דחשב הרב ז"ל: **חבלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה.** אפשר דיען בו בפרק הבירור היה למטה והיה צריך טורח להקשות ולתרץ בכח לשבר הקליפה ולברר וכמו שהיה עושה רבינו האר"י ז"ל כשהיה לומד הלכה שהיה בכח גדול בכונה זו ואפשר דמשו"ה ת"ח שבבבל היו מתעסקים בכח זה עם זה וכונתם לשבר הקליפה ולברר ניצוצות הקדושות וכונתם ודאי ליחד קבה"ו וכן חבלי"ם גימטריא הוי"ה אדנ"י עם הכולל שכונתם בכל ליחד הדודים. ויען אחר האמוראים הבירור יותר למטה אפילו בימי הגאונים וכ"ש בימי הפוסקים הראשונים לכן כלם עסקו בתלמוד בבלי כי אפילו בימי האמוראים אמרו במחשכים הושיבני זו תלמוד בבלי כמ"ש לקמן וכמו שפרשתי בעניותי בפתח עינים ע"ש לכן רבותינו בעלי התוספות ורבותינו הרמב"ן ורבינו יונה והרשב"א והריטב"א והר"ן ז"ל ושאר רבותינו בעלי החידושים בזמן שהבירור יותר למטה ויותר קשה הוצרך הדבר לפלפל בקושיא ותירוץ הרבה והכל מן השמים בכונה מכוונת ע"י רבותינו האחרונים ז"ל. ואגב אמרתי בקיצור גדול אגלה טפח כי בערי בבל ופרס היו רבותינו האמוראים וחיברו שם התלמוד הקדוש וכמה אלפים היו בכלה דאדר וכלה דאלול ואח"כ היו רבנן סבוראי והגאונים והיום ידעתי מפי מגידי אמת דבערי פרס אין תורה ואפילו תפלה אינם יודעים והטעם כי היו הרבה ניצוצי תורה והאמוראים ורבנן סבוראי

והגאונים בלימודם וקדושתם ביררו כל ניצוצות התורה אשר שם ואחר שנתבררו משם ה' עשה שילכו לצרפת וספרד והיו רש"י ז"ל ורבותינו בעלי התוספות והפליאו לעשות עד שבירורו הכל ואח"כ היה גרוש צרפת וכן בספרד היו רבוואתא קמאי ובתראי תפארת חכמים גדולי ישראל והרביצו תורה הרבה והיה הגרוש ובאו ישראל לטורקי"אה וארץ מערב ובאשכנז ופולין ה' עליהם יחיו וכל זה אינו במקרה ח"ו רק אל המקום שהיו ניצוצות התורה כמו בפרס עשה ה' שירביצו שם תורה עד שבירורו הניצוצות התם וכן בכל המקומות ומזה ישכיל האדם שהכל בכונה מכוונת וסוד ה' ליראיו והדברים עתיקים מפלאות תמים דעים והני מילי תבנית כל רמ"ז ויהי הקצ"ר אמיץ:

דף כו.

רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא וכו'. הקשו התוספות דעסיא ח"ל ותירצו דלעבר ר"ל לחשוב והכי משמע מדקאמר כהן וחורש משמע דשביעית היתה ואין מעברין שנה בשביעית עכ"ד. וק"ק דהא מוכח בשמעתין דהיו מעברין ממש מדקאמר ר"ל התם הדור רבנן אימנו ועברוה להיא שתא הכא קשר רשעים וכו' ויש לישב קצת דאע"ג דלא היו מעברין בו בפרק דשביעית היא. מ"מ מוכרח דהאי חושבנא אהני לשתא דאתיא וסמכי רבנן על חשבון זה לעבר לשנה הבאה ועל זה קאמר ר"ל דאין לסמוך עליהם כלל ובהא ניחא דלא אשכחן דרבי יוחנן חש לדברי ר"ל דאפילו נודה לר"ל דאינם כשרים לשנה הבאה רבנן יעיינו הטב בכל הפרטים. אבל הפשוט הוא דרבי יוחנן לא חש לדברי ר"ל דהם הוחזקו בעיניו לכשרים ושפיר קאמרי ליה דיש לדון לכף זכות ודילמא אגיסטון וכו' ומי שדן לכף זכות לסתם אנשים מצוה קעביד ורבי חייא ור"ש בן יהוצדק רבנן קדישי כשרים וטובים ור"ל אגב רתחיה שזלזלו בו ושלפוה לדרגא מתותיה קאמר:

אמר רבי יוחנן דא עקא. כלומר דמה שאמר ג' רועי בקר יש להליץ טוב בעד ר"ל דכיון דהם התחילו לזלזל בו דשלפו לדרגא מתותיה שרי ליה לזלזל טפי כמו שכתבו הפוסקים. אבל כי קאמר קשר רשעים דהוא זלזול יתר מאד דא עקא ומ"מ לא געה בר"ל ולא מיחה כדאיבעי ליה ולא אמר ליה לר"ל לבקש מטו מינייהו מפני שיש מקום להליץ בעד ר"ל כמו שנבאר בס"ד:

ואי קרי לכו רועה צאן מאי אמרי ליה. כלומר דכיון שאתם התחלתם וזלזלתם בו כאחד הרקים ואגב צעריה קרי לכו רועי בקר ואפילו רועה צאן מה אומר כיון שסבל עלבון גדול. והנה סילם סרתם שלא יעלה:

מאי קשר רשעים שבנא הוה דריש. לכאורה יש להרגיש מאי בעי מאי קשר רשעים הרי הדבר מבואר דקרי להו רשעים ואינם חשובים לימנות. והפשוט הוא דכיון דהש"ס ידע עיקרן של דברים היכן דברים אמורים בא ללמד דהני מילי דר"ל שרשם פתוח מקדם קדמתה אמנם אפשר לומר דהש"ס בא להליץ קצת על ר"ל ועל רבי יוחנן דסגי ליה באמור דא עקא ולא אשתפוך חמימי על ר"ל איך על רבנן קדישי אמר קשר רשעים. והוא דאני עני הוכחתי בברכי יוסף י"ד סימן של"ד דמי שאמר על ת"ח משל דאמרי אינשי אין לחייבו נדוי כי אין להקפיד במשלות והגם דהמשל רע ומר לא חשיב מזלזל דהיינו דאמרי אינשי וישא משלו ויאמר ויש הוכחות רבות מהש"ס ע"ש איכו השתא ר"ל ההוא אמר מילתא דאמור רבנן זאת לפנים נאמרה לקרות בזמנה אהנהו אינשי קדמונים אחזו צער. ועתה סירכא דלישנא כמו משל בעלמא נקט ר"ל ולדוגמא בעלמא נקט לישנא דמתאמרא והיתה מפורסמת בינ"י מלכים מלכי רבנן וכונתו דאין לסמוך על אלו גם כן ולא כיוין לקרותם רשעים ממש ולכן רבי יוחנן אמר דא עקא ותו לא דמ"מ הדברים קשים לשמוע והיינו דקאמר הש"ס מאי קשר רשעים. כלומר מדר"ל אמרה ורבי יוחנן לא אמר אלא דא עקא נראה דדבר זה נודע מראש מקדמי אר"ש ומדב"ר קדמו"ת אשר שם שמות עלי אדמות ומאי ניהו ואהדר ליה דהכי קושטא דמילתא צ"ר למשמעתו אמת להמי"תו לשבנא וסיעתו ולא ידע כי כלת"ו:

דף כו:

אר"א שבנא בעל הנאה היה וכו'. אתא רבי אלעזר ליתובי דעתא דאמרו דשבנא הוה דריש בתליסר רבוותא והא אמרינן דתורה מגנא ומצלא ומה גם לדעת רב יוסף דבין בעדנא דעסיק בה בין בעדנא דלא עסיק בה ואמרו בילקוט כ"י דכך שנו רבותינו ואיך שבנא בא לזה והתורה לא הגינה עליו ולהכי אתא רבי אלעזר לומר דשבנא בעל עבירות ותורה שלא לשמה להתיהר ולהכי הוה דריש בתליסר רבוואתא טפי מחזקיה המלך החסיד והכל משום יוהרה שלא לשמה ותורה כזו אדרבא מגדלת היצה"ר ובא עד קיצו מכת זנב הסוס אסור הלך אליו מגר"ד בינ"י בר"ק על כל קו"ץ וקו"ץ. ואפשר לרמוז דאחר פסוקים אלו דדריש בסוגיין ע"ז כי הנה הרשעים ידרכון קשת וכו' כי השתות יהרסון צדיק מה פעל כתיב וה' בהיכל קדשו ה' בשמים כסאו עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו דאחר דכתיב כי השתות יהרסון צדיק מה פעל דדריש ליה בסוגיין על זה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה בא הכתוב לתרץ תרי תמיהי בענין זה חדא הא דאמרן דאיך שבנא דעסק בתורה ומזכה את הרבים

דדריש בתליסר רבוואתא איך לא הצילתו תורתו דאגוני מגנא ואצולי מצלא ותו איך סיעתו ניצולו דבא גבריאל ואחד דשא באפיהו ונשאר בפנים ושבנא רק הוא נשאר ועשו בו שפטים לזה בא הכתוב לתרץ וה' בהיכל קדשו דנשאר בית המקדש ה' בשמים כסאו דהוא מכוון כנגד בית המקדש של מעלה ויתישב יותר למאן דדריש כי השתות אלו יהרס בית המקדש צדיק מה פעל איה נפלאותיו של הקב"ה לכך נשאר בית המקדש וה' בהיכל קדשו כדאמרן. ולמאי דקשו הני בי תרי עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם דשבנא למד תורה שלא לשמה להתיהר ולזה נעשית לו סם המות ובא להשליך החץ לסנחריב לירות במו אופל לישרי לב שהם ענוים כמ"ש סוף פרק כסוי הדם ע"פ משרים תשפטו בני אדם כלומר לחזקיה הע"ה וסיעתו הענוים ה' צדיק יבחן לחזקיה ואוהב חמס שבנא שנאה נפשו וכאן גילה דסיעתו לא היה להם עון כי הוא לבדו אוהב חמס ולכן בא עליו כל הרעה ואפשר לרמוז שנאה ר"ת שבנא נשאר אחר השער כלומר דהשער יסגר ונשאר הוא לבדו ולפי פשוטו א"ש שנאה נפשו דהיה יודע ושונא נפשו ואם היה בסיעתו איזה רשעים ימטר על רשעים פחים וכו' כי צדיק ה' צדקות אהב דחזקיה הע"ה היה עוסק בתורה לתקן לאה סוד תורה לשמה ולתקן רחל מ' לחברה עם דודה ועל ידי צדיק יסוד צדקות לאה ורחל אהב ישר יחזו פנימו פב"פ ובזה תשכיל מעלת חזקיה הע"ה וכל קבל דנא שבנא בא בשכרו. וה' בהיכל קדשו ודו"ק הטב:

ואי בעית אימא מהכא הפליא עצה הגדיל תושיה. פירש"י על שם שהעולם משותת על התורה ולומדיה נקראת תושיה עכ"ל ובפסוק אפשר לרמוז דידוע דתורה שבע"פ היא נגד מ' והיא שם אדני ותורה שבע"פ היא גדולה וארוכה וע"י עסק התורה מיחדים אותה עם דודה והנה שם אדנ"י גימטריא ס"ה ועם עשר ספירותיה כל אחד כלולה מעשר הם ק' ועם שם אדנ"י הם קס"ה ע"ד שכתב הגאון החסיד במעשה רקח וזה רמז הפליא עצה גימטריא קס"ה רמז שם אדני וי"ס כל א' כלולה מעשר הם קס"ה ואז יבא לה שפע מפלא וזהו הפלי"א עצ"ה ע"י שהגדיל תושיה תורה שבע"פ הרומזת למ' כדאמרן:

מפני שמתשת כחו של אדם. אפשר שמבטלת יצה"ר שהיצה"ר הוא כח האדם שבו מתאוה לעניני העה"ז ונותן בו כח להשתדל במה שאינו ראוי ומההתר יביאנו לאיסור והתורה מבטלת היצה"ר ודרך רמז אפשר שאם מתיבת אדם שהוא בגימטריא מ"ה תסיר כ"ח ישאר טוב וז"ש מתשת כח"ו של אד"ם:

ד"א תושיה דברים של תהו שהעולם משותת עליהם. פירש"י ז"ל דברים של תהו וקריאה בעלמא וכל דיבור אין בו גשישה ממש כתהו הזה ואעפ"כ העולם משותת עליהם ונוטריקון הוא תו תהו שיה משותת עכ"ל. ודרך רמז אפשר דידוע דהתורה נקנית בשלום

כדכתיב ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום והשלום הוא על ידי ענוה כמ"ש באורך במ"א והעניו שם י"ה שומרו כמ"ש רבינו האר"י החי ז"ל וזה רמז תו כמו שפירש"י תהו שרומז לשלום שהוא עניו יה דשם יה שומרו וזהו תושיה. א"נ תו כמו שפירש"י שיה גימטריא שדי עם הכולל. א"נ תושיה גימטריא שכינה שדי אהיה דע"י התורה מיחד יסוד ומ' וממשיך מאימא שהוא שם אהיה. ואגב אומר כי שכינה ושם הוי"ה כמספר בית עם הכולל וזה רמז אין בית אלא אשה:

אמר עולא מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה וכו' אמר רבה אם עסוקים לשמה אינה מועלת. לחד פירושא דהמחשבה שחושב אפילו לדברי תורה אלמוד כך וכך מזקת ועלה קאמר רבה דעוסק לשמה אינה מזקת. יש לעמוד מהא דאמרו בויקרא רבה פרשת בחוקותי חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך ופירשו דהיה עושה דוד הע"ה כן דבזה שהיה אומר למקום פלוני אני הולך הסט"א והיצה"ר סבר שזה אמת ולא היה מקטרג עליו שלא ילך ללמוד והיה עושה זה בהמצאה והוא היה הולך ללמוד. וכפי מאי דמסיק בשמעתין אם עוסק לשמה אפילו מחשבה ללמוד כך וכך אינה מזקת ויעלה בידו אשר חשב א"כ אמאי הוצרך דוד הע"ה לעשות כן וי"ל דכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו ולפי גדולת נשמת דוד נפש אדה"ר הי"ל קטרוג גדול ומה גם שהיה פעם ראשונה שיצאה נפשו מהקליפה והי"ל טורח וצער גדול כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל ולזה היה צריך לעשות המצאות לנצח היצה"ר:

דף כז:

והכתיב וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו התם שהיה בידם למחות ולא מיחו. אפשר על דרך צחות ורמז דמצינו לרבוואתא קמאי כי האי גוונא והכא יש לרמוז וכשלו ר"ת והוא כושל שבידו למחות ונמנע ודוק:

דף כט.

אמרי להו סהדי שקרי אאוגריהו זילי. ק"ק דברישא קאמר דמאיימין אותם ברעב ובדבר ודחי דלא יפחדו מזה ואיך נח דעתו דרב אשי באיום זה דאאוגריהו זילי ומה איכפת להו ואפשר דכיון דאאוגריהו זילי נחקור והם יגידו האמת ויעשו בהם משפט ולכך טוב להם שיגידו הם עצמם:

אמר חזקיה מנין שכל המוסיף גורע וכו'. עיין מה שרמזתי אני עני בפתח עינים ועמ"ש בנחל קדומים פרשת בראשית בס"ד:

דף לא:

לדזיו ליה כבר בתיה שלם. פירש"י משה רבינו ויש להבין מהו תואר זה ותו בן יוכבד הול"ל ואפשר דהיה בעל תשובה כמ"ש רש"י ואפשר דבתיה נתגיירה כמשז"ל ונתנה לבוש מנפשה למשה כמ"ש הרמ"ז ז"ל וכל בעל תשובה יבא לו ניצוץ ממשה כמ"ש ספר חרדים ואפילו דזה הניצוץ מלבוש שנתנה לו בתיה וא"ש מ"ש לדזיו ליה כבר בתיה שלם ויצדק מאד לבעל תשובה דיש בו ניצוץ ממשה רבינו ע"ה מלבוש שנתנה לו בתיה שחזרה בתשובה והיא נתגיירה ודוק הטב כי קצרתי:

דף לז.

שרך זו סנהדרין. אפשר לרמוז במ"ש פ"ק דברכות מ"ד דינא שלמא בעלמא הוא קמ"ל דדינא נמי היינו תורה הנה כי כן יש לרמוז שרך גימטריא תושיה עם הכולל שם רמז דסנהדרין שדנים לא תימא דינא שלמא אלא דינא היא תושיה וזאת התורה. ואפשר לרמוז דכונת סנהדרין לשפוט צדק ליחד קבה"ו שהוא ת"ת הרומז למשפט צדק רומז לרחל וכשדנים משפט צדק מכוונים ליחד קבה"ו משפט צדק גם לתקן לאה שבה רומז המשפט כמ"ש רבינו האר"י ז"ל כי בא לשפוט את הארץ ר"ת לאה כי ממנה המשפט עכ"ל וזהו אגן הסהר אגן שמגין על כל העולם כדאמרו בסוגיין הסהר עם ד' אותיות גימטריא לאה רחל כלומר היא מגינה על כל העולם בשכר שמיחדין לאה ורחל וא"ש ההי"ב והרב עיון יעקב כתב שדימה לטבור באומרו שרך ללמד הענוה כטבור שהוא נמוך וכו' ע"ש ולפ"ז אפשר דסהר הוא כינוי לשכינה שהיא הלבנה וז"ש שרך שהוא רמז לענוה בזה הוא אגן הסהר דהעניו מרכבה לשכינה:

התורה העידה עלינו שאפילו סוגה בשושנים וכו' ר"ל אמר מהכא כפלח וכו' ר"ז אמר וירח את ריח בגדיו וכו'. הנה באו הלימודים בסדר נכון בדרך לא זו אף זו. סוגה בשושנים ולא זו דאיירי בכשרים ות"ח אף זו אפילו רקנין שהם עמי הארץ ולא זו עמי הארץ אלא אף איזה שנראה כרשע כתיב ריח בוגדיו:

הרהרו בלביהו ועבדו תשובה. וזכות רבי זירא סייעם דגדולים צדיקים וכו' וזכותיה אהני להו דעבוד תשובה ובחייו אין ספק דכמה זמני הרהרו תשובה אבל השתא הרהרו ועבדו תשובה:

והנה מהכא מקשים על מ"ש משה רבינו ע"ה הן בעודני חי עמכם ממרים הייתם ואף כי אחרי מותי דמה ק"ו הוא זה והרי הני דהוו בשביבותיה דרבי זירא דבחייו לא עשו תשובה ואח"כ עשו. וכבר אני עני בפתח עינים כתבתי בזה. ועתה נ"ל דאפשר לומר דכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו והטעם דכנגד נפשו בקדושה מאותה מדרגה כנגדה בא לו היצה"ר מהסט"א כנודע מדברי רבינו מהרח"ו ז"ל בשערי קדושה ושם מבואר באר הטיב א"כ אין ראיה מהני דהוו בדור ר' זירא בדור אמוראים אחרונים דנפש שלהם ממדרגה תחתונה והיצה"ר שלהם לא היה כ"כ. משא"כ דור דעה ממדרגה עליונה דגם היצה"ר חזק מאד ובשלמא בחיי משה רבינו בבא שפע גדול ומורא ממנו אהני לחזור בתשובה וע"ז קאמר דאחרי מותו לתוקף יצרם יוסיפו לחטוא והוא ק"ו טוב לפי ערך נפשם. א"נ אפשר מעין זה בסגנון אחר כי אנשי כנה"ג ביטלו יצה"ר דע"ז ואף דעריות סמיוהו לעיניה ומשו"ה אחר ר' זירא הדרי הני ועבדו תיובתא. אמנם בימי משה רבינו ע"ה דאז היצה"ר דע"ז בתוקפו שפיר עביד ק"ו דלתוקף היצה"ר דע"ז לא סגי בהרהור כי הני ודו"ק:

דיני נפשות דמו ודם זרעיותיו וכו' שכן מצינו בקין וכו'. שמעתי מקשים ממשנתנו על מ"ש בספר לב אריה פרשת תצא משם גאון אחד מהר"ר משה ז"ל בהא דכתיב קול דמי אחיך צועקים ואמרו רז"ל דמו ודם זרעיותיו דהא אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ומה זו צעקה של זרעיותיו הא יכולים לצאת ע"י אחר ותירץ דאם היה קין צדיק לא היו צועקים דהיו יכולים לצאת ע"י זרעו אבל קין היה רשע והבל צדיק לכך צעקו דהיו רוצים לצאת מהבל הצדיק ולא מקין שהוא רשע עכ"ד וקשה דהתינח כשקין הרג הבל אבל לומר זה על כל אדם ולומר שכן מצינו בקין לא א"ש. ויש לישב קצת דמעין דוגמא יצעקו הנפשות שהיה נח להם לצאת מאדם זה לפי שרש נפשם וכיוצא ועתה שנהרג יש להם צער ודוק והארך. ובספר פענח רזא פרשת בראשית כתב בקיצור כמ"ש הרב הנזכר ע"ש:

דף לז:

מעיקרא כתיב נע ונד ולבסוף כתיב וישב בארץ נוד. לפי מאן דסובר מרז"ל דמאי דכתיב וישם ה' לקין אות היינו אות וי"ו א"ש דאחר אשר נתכפר נע ונשאר נד אתיא תוך תוך וי"ו ונעשה נוד ואח"כ כמדומה שמצאתיו ברז"ל בתקונים:

דף לח.

רבי אל ירע בעיניך יין ניתן בע' אותיות נכנס יין יצא סוד. הכונה אל נא תשת עליהם חטאת דח"ו כיונו לצערך אין זאת רק כי רוח ה' דיבר בם כי כיונו בשתיה להמשיך מאימא שבה סוד יין וזכו דנמשך מאבא סוד יוד והיה יחוד קבה"ו וזה רמז יצא יוד אבא צ"א גימטריא הוי"ה אדני ומשם בא הסוד. וכבר אליהו זכור לטוב אמר לרבי דרבי חייא ובניו דוגמת אברהם יצחק יעקב וזה רמז יין סוד עם ב' כוללים גימטריא קמ"ב ס"ת אברהם יצחק יעקב וקמ"ב בחילוף אתבש שדי וא"כ רוח ה' דיבר בם ואין להאשימם כי לא מלבם ומאת ה' היתה זאת. ואפילו נאמר דזה קדם למ"ש אליהו זכור לטוב לרבי שהם דוגמת האבות אפשר דרבי חייא ידע מזה ורמזה לרבי וכל זה לאמת כי אין להם חטא בזה ולהקל מעליהם:

עולא אמר שהקדים שתי שנים לונושנתם וכו'. שמעתי דבזה פירש החכם השלם כמה"ר שלום הכהן מעלי אביו של הרב המובהק כמהר"ר בנימין מעלי הכהן ז"ל פסוק פרשת ואתחנן העדותי בכם היום וכו' כי אבד תאבדון מהר מעל הארץ וכו' לא תאריכון ימים עליה כי השמד תשמדון הכונה תאבדון מהר דהיינו שתי שנים קודם ונושנתם. ונתן טעם לא תאריכון ימים שתי שנים כמספר של ונושנתם. שאם לא יקדים יהיה ח"ו כליה וז"ש כי השמד תשמדון לכן יאבדו מהר קודם שתי שנים ודוק:

תניא היה ר"מ אומר בג' דברים אדם משתנה מחבירו בקול במראה ובדעת וכו'. אפשר לרמוז פסוק מזמור קל"ט אחור וקדם צרתני קדם ר"ת קול דעת מראה שיצרתני משונה מחבירי. א"נ אפשר אחור וקדם במ"ש רז"ל והמפרשים כי האדם יש בו חומר וצורה שהם גוף ונפש שאם הלך לחומר"א הא גופא קשיא וכל מעייניו בעניני גופו מטיל אותו לחומר"ו לא זכה ואומרים לו יתוש קדמך. ואם זכה לעשות החומר צורה וכל דעתו על הנשמה אז הוא קדם לכל דהנשמות נבראו קודם לכל וזה רמוז אחור וקדם אחור לחומר וקדם לנפש צרתני. א"נ אחור חלק מהדינין וקדם מהמלאכים רמז ליצה"ט וליצה"ר כמ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל בשערי קדושה. א"נ אחור גימטריא גבורה עם הכולל וקדם אותיות הקודמות לאותיות אחור שהם אזהק גימטריא ה' אלהים עם הכולל שהם מיתוק הדינים שיש באדם שפע מגבורות ומיתוק הדינין:

מי פתי יסור הנה חסר לב וכו' אמר הקב"ה מי פתאו לזה אשה. אפשר לרמוז שאם תסיר ממספר אשה לב ישאר רעה עם הכולל וזה רמז מי פתי חסר לב מי נפתה מי פתאו לזה חסר לב מאשה נשאר רע"ה. דבמקום אשה אם הוא חסר לב דבקתו רעה. עוד יש לרמוז דאם ממספר אשה יסיר ס' ישאר מרה עם הכולל רמז מי פתי יסור הנה יסיר ס' מספר

הנ"ה ממספר אשה ותשאר מרה והרמז שבטל מהתורה שהיא ס' מסכתות כמספר הנה עי"ז ידבק ביצה"ר והאשה שנתנה לעזר תשאר מר"ה לו כי יוסר הנה ממספר אשה ונשאר מרה וז"ש מי פתי יסור הנה:

דף לח:

בשעה שבקש הקב"ה לברא את האדם וכו' רצונכם נעשה אדם בצלמנו וכו'. אפשר במ"ש מז"ה חסד לאברהם ז"ל שטעם בריאת האדם לקשר כל העולמות וע"י להשפיע שפע מעולם לעולם שחיות העולמות הוא על ידי שפע הנשפע מלמעלה וזה א"א אלא ע"י קשר העולמות והוא ע"י האדם שנפשו מעשיה והרוח מיצירה ונשמה מבריאה ולכן נברא האדם כלול מכל העולמות וע"י יתקשרו כל העולמות ויושפע שפע לכל העולמות כמו שהבאתי דבריו באורך בראש דוד פרשת תשא ע"ש באורך וז"ש נעשה אדם לקשר כל העולמות וע"י יושפע שפע בכל העולמות וא"ל מה מעשיו וכו' כלומר כיון שאם יחטא הוא פוגם ח"ו יצא שכרו וכו' והטיבו אשר דיברו כת אחרונה כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך וכו' כי לפניו נגלו תעלומות:

אדם הראשון בלשון ארמי סיפר וכו'. עיין מה שהאריך הרב עיון יעקב ז"ל ועל מ"ש הרב בתחילת דבריו רמזתי בפתח עינים ועתה אני בעניי אומר דמ"ש בסוף דבריו דח"ו נענש רבי עקיבא על מה שדרש את ה"א תירא לרבות ת"ח עם נשיקת הרצפה ליתנהו להני מילי ואפילו לס"ד ואין להאריך ועמו הסליחה:

דף לט.

אבות יאכלו בוסר וכו'. עיין פירש"י ז"ל ובשו"ת הגאונים כ"י תשובה לרבינו האיי גאון ז"ל פירש באופן אחר כי הארי היה רוצה לאכול שועל וא"ל אני קטן מאד ומה תועיל באכילה בריה קטנה בא וארך אדם שמן ותאכל ותשבע והיה אדם שמן יושב אצל גומץ א' והיה מכוסה בבגד בא הארי וראה האדם וא"ל אני מתירא שלא אענש א"ל לא אתה ולא בנך תענשו אלא בן בנך עתה תשלים רצונך ואכלת ושבעת ולא תחשוב בבן בנך קפץ הארי ונפל לגומץ א"ל לשועל לא אמרת שאין אני נענש א"ל זה על עון שעשה זקנך שנאמר אבות יאכלו בוסר זהת"ד:

דף לט:

גדול שנאמר בעובדיה וכו'. עמ"ש הרב ישרש יעקב דף קל"ח ע"ב משם הרב מהרש"א ז"ל דבחייו הו"ל כבפניו שאין אומרים אלא מקצת שבחו ע"ש ועמ"ש אני עני בפתח עינים בקונטרס אחרון דף צ"ט סוף ע"א ע"ש ודוק:

דף מב.

א"ר אחא ברבי חנינא אמר רבי יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה כתיב הכא החדש הזה וכו'. פירוש שהשכינה מתחדשת כמ"ש רבינו האר"י ז"ל וכשמברך על החדש בזמנו יושפע עליו הארץ מהשכינה וז"ש כאלו מקבל פני שכינה ורמז בפסוק החדש הזה הזה ה' רמז למ' זה ליסוד אם תכוונו בזה לכם להנאתכם דיושפע לכם שפע ממ' כי לבנה היא מ' והוא בגימטריא אני ה' יחוד קבה"ו אני מ' ה' ז"א וזהו זה אלי ואנוהו לשון נוה מ' ואותיות הנשארות בתיבת ואנוהו גימטריא אחד ליקבה"ו ויזכה להקביל פני אבינו שבשמים כי הוא יחוד שלם וס"ת זה אלי ואנוהו גימטריא אהיה להשפיע מאימא אלהי אבי להשפיע מאבא וארוממנהו בסוד גדלות:

קרי רב יוסף אנפשיה ורב תבואות בכח שור. ס"ת גימטריא תורה עם הכולל דעיקר התורה להיות שגורה בפיו וצריך לחזור על לימודו תמיד וזהו ר"ת תשוב שיחזור תדיר. ואם כה יעשה התורה מגנא ומצלא ויהיה בתשובה תמיד. וכבר כתבנו בעניותנו דרב יוסף מענותנותו היה אומר דלא זכה לזה כי אם מכח נפשו שכבר היתה מתוקנת בפרט זה בגלגול שעבר וז"ש קרי אנפשיה דייקא. א"נ אפשר דהתורה היא ברוח ומתקן בתלמוד תורה בחינת הרוח וכתב רבינו האר"י ז"ל דמועיל גם לנפש ובזה רמזתי בעניותי מאי דאמר רב ששת כי מהדר אתלמודיה חדאי נפשאי חדאי נפשאי כלומר תשמחי על השמחה שתשמח בלימוד שזו מצוה אחרת ולא תסבור שזה מתקן הרוח לבד אלא חדאי נפשאי גם הנפש לך קראי לך תנאי ר"ל תורה שבכתב ותורה שבע"פ רמז דהוה מהדר תלמודיה תלמוד בבלי כי בזה יוצא י"ח ישלש אדם תלמודו במקרא במשנה בתלמוד כמ"ש התוספות בשם ר"ת ור"ת ביקר תפארת גדולת נשמתו כיוין לדברי הזהר הקדוש. והיינו דקאמר רב ששת כי הוה מהדר אתלמודיה לך קראי לך תנאי מקרא ומשנה דתלמוד בבלי בלול מהכל ובתיבת בלו"ל רמוז ב' בראשית ל' לעיני כל ישראל ו' תחילת נביאים ויהי אחרי מות משה ל' סוף הנביאים ויעל. ותיבת בלול גימטריא חיים כי התורה היא חיינו. גם בלול רמז ס' ששים מסכתות ו' ששה סדרי משנה ב' תורה שבכתב תורה שבע"פ יחוד קבה"ו כי המשנה בחינת מ' וששה סדרים וס' מסכתות רמז

לקבה"ו ו' בחינת ת"ת. ס' מס' בחינת יסוד. שהוא כולל ששה ספירות כל א' כלולה מי' סדרים בגימטריא שדי שהוא יסוד. ואפשר דרב יוסף דהיה חוזר על תלמוד בבלי ועיקרו של התלמוד לתקן הרוח קרי אנפשיה ר"ל מזה ימשך גם תקון לנפש ומתקן ישלש אדם תלמודו וזהו ורב תבואות ר"ל הרבה חלקי לימוד כי בתלמוד בבלי יוצא י"ח מהכל כמ"ש ר"ת והם דברי הזהר הקדוש:

דף מג:

ואמר רבי יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח וכו'. ואמרו בילקוט ישעיה סימן נ"ד על פסוק ושמתי כדכד דריב"ל גדול הדור ויושב במתיבתא רבא דלוד ובא נער אחד וא"ל שיקום שרוצה לדבר לו וקם והלך עמו עד שיצא מחוץ לעיר ולא שאל לו מה הוא רוצה לפי שריב"ל היה ענותן הרבה ע"ש ולכן שמים לו זכ"ו לומר מאמר הנשגב והמופלא הזה שלמד זכות גדול והיה מליץ יושר לענוים זכותו יגן עלינו. וצריך להבין זו ההקדמה אשר הקדים ואמר בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה אשר מזה נראה דחוץ ממה שאמר בפירוש יסתכל המשתכל וידע הטב מעלת נמוכי הרוח. ואפשר לומר כי באמת הוא מעלה עליונה מאד כי בזמן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו אבל צריך לקנות הקרבן ולהוליכו לבית המקדש וכהן שיקריב אותו ביום בזמן הראוי ואחר כל זה שכר עולה בידו ממדת רחמים כי זה קרבן לה' מדת רחמים וכל זה לעולה ולמנחה לא לחטאת ואשם. אבל נמוכי הרוח בלי טורח ובלי בית המקדש ובלי כהן ובכל עת בלילה וקודם לתמיד כאלו הקריב אף לפי מדת הדין שרומז שם אלהים כל הקרבנות חטאת ואשם ועולה ומנחה ושלמים ואין קץ לקרבנותיו כי בכל רגע שהוא לב נשבר הרי הוא כאלו הקריב כל הקרבנות גם בערך מדת הדין. והסתכל דלא כתיב רוח נשברה זבחי אלהים להורות כי תכף הם זבחי אלהים כמעט קודם רוח נשברה. וגם להורות על רוב הקרבנות בכל רגע לז"א מקודם זבחי אלהים הרבה מאד מי שהוא רוח נשברה. ודרך צחות אפשר לומר דכונת בא וראה ר"ל תבא לבית המדרש וראה בעיניך רבנן דמתיבתא שכינה שרויה על פניהם מכוונים לאמת והלכה כמותם ושמחים בהלכה ה' כלה תורה שבע"פ וז"ש בא וראה מלאכי השרת רבנן כמ"ש בנדרים צורת"ם יזהי"רו כזוהר קדוש. ואז תשכיל כמה גדולים כמה גימטריא אדני רמז לשכינה שהעניו מרכבה לשכינה. ולא עוד אלא שאין תפלתו אפילו במחשבתו על דרך תאות לבו נתת לו כדכתיב לב נשבר ונדכה ר"ת גימטריא אלהים אפילו במדת הדין לב נשבר מה שחושב בלבו אלהים לא תבזה. ולהורות כל הגדולות האלה רמז לנו רבי יהושע בן לוי

זי"ע באומרו בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח להורות נתן דחוץ מהנגלה אם תסתכל ותעמיק ראה תראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה מדת הדין ומזה תשכיל שאין סט"א שולטת בנמוכי הרוח ומתבטלים כל גזרות רעות והם אהובים ונחמדים לפני הקב"ה וגופם כמו בית המקדש שתדיר מקריבים קרבנות וכל זה יועיל להם להבין התורה ולכוין אל האמת והרבה טובה באה לעולם בזכותם והכל רמז רבי יהושע בן לוי זי"ע באומרו בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה. ויש לרמוז כי תיבת נמוכי גימטריא קכ"ו אחורים דאדני כמספר ענו לרמז שהוא מרכבה לשכינה. ובקונטריס בית ועד רשמתי קצת מעלות הענוה מרז"ל והמפרשים בס"ד ולעיל במסכת סוטה כתבתי במאמר זה ומאחר שהוא קצת בסגנון אחר הנחתי שניהם:

דף מד.

אעפ"י שחטא ישראל הוא. הרי הוא כמבואר במ"ש בעניותנו במקום אחר בכמה מעלות בשם יקר תפארת י"שראל אשר בשמים ממעל לחש"ב וחשב עם קונה"ו ותיסגי אשר בשם ישראל יכונה כמ"ש בירושלמי פ"ט דברכות. ואתיא זכירה זכות אבות ואמהות הרמוזים בשם ישראל כלם כמ"ש בתשב"ץ למהר"ם ומה טוב ומה נעים אומרם אעפ"י שחטא ישראל הוא:

אתה גרמת להם. ומ"מ הסכים הקב"ה עמו על חרם ירחו כמ"ש אני בעניי באורך בתשובה בס"ד והיא בקונטריס יוסף אומץ סימן ק"ג ושם הבאתי מירושלמי פ"ט דברכות ומדרש רות רבה:

דף מד:

רבי יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהיו הכל מאמצים כחו ואל יהיו לו צרים מלמעלה. עפ"ז מבואר מאמר ריב"ל על העניו ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת דכיון שהוא עניו הוא מעביר על מדותיו ויש לו שלום עם הכל וא"כ אין לו קטיגורים למעלה ולכן אין תפלתו נמאסת:

דף נב.

א"ל נדב לאביהו אימתי ימותו שני זקנים וכו'. בפתח עינים הבאתי מדרש כשראה איוב מיתת שני בני אהרן אמר אף לזאת יחרד לבי ושמעתי דאיוב שתק כשהיה מיועצי פרעה וסבר דהשתיקה אינה חמורה כ"כ אך כשראה מיתת שני בני אהרן דנדב דיבר לבד

ואביהוא שתק ונענשו שניהם ש"מ דהשתיקה גם כן חמורה ולזה אמר לזאת יחרד לבי עכ"ד וכמו שכתבתי בפתח עינים ואחר זמן ראיתי במדרש תנחומא פרשת אחרי שאומר בפירוש דנדב ואביהוא שניהם הם המדברים ע"ש ואם כן נפל היסוד:

דף נד:

תוספות ד"ה עשו כתועבה. עמ"ש הרב מהרש"א בחידושי הלכות והשיג עליו הרב מהר"ר צמח צרפתי וז"ל ולא דק דרש"י ס"ל לאוין מחלקין כמש"ל גבי בא על אביו וכו' בכל שני לאוין א"נ כתיב דלקמן עכ"ל:

דף נח:

ואמר ריש לקיש מ"ד עובד אדמתו ישבע לחם וכו'. אני עני כתבתי בזה בפתח עינים בס"ד ועתה אכתוב יותר בהרחבה וקצת בסגנון אחר. ריש לקיש קשיא ליה בכתוב דמאי אתא לאשמועינן דעובד אדמתו ישבע לחם להכי מפרש לה בשכינה שהיא נקראת אדמה וידוע דתורה שבע"פ היא כנגד השכינה ותורה שבע"פ צריכה טורח ושלא לענג עצמו. וז"ש אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה לשכינה לעסוק בתורה שבע"פ שהיא כנגדה ושלא להתענג אז ישבע לחם שהיא התורה שנקראת לחם ותתקיים בו. והרמז עוב"ד שיכוין ליחד קבה"ו שרומזים ד"ו ולהמשיך משם ע"ב שהוא בחכמה וזה עוב"ד ע"ב ו"ד. אדמתו אדמת ו' רמז לקבה"ו ישבע לחם יזכה לש"י עולמות ע"ב גימטריא חסד וזה רמז ישבע יש עב לחם גימטריא ג' הויות יאירו למתק הגבורות וישבע לחם ויכוין לאמיתה של תורה. ור"ת עובד אדמתו ישבע לחם גימטריא קי"א דעוסק בתורה לשמה כמקריב קרבנות וזה רמז קי"א כי קי"א פסוקים הם בפרשת ויקרא דשם כל הקרבנות כמ"ש ספר הגן ויתמתקו ק"ך אלהים הרמוז בס"ת עובד אדמתו ישבע לחם גימטריא ק"ך ודוק היטב:

דף נט:

אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה. הרב עיון יעקב ישב ודרש על פי הפשט דלאדה"ר לא הותר דנבראו מששת ימי בראשית וכו' אך נח שבא המבול ובשבילו ניצולו הותרו לו וכו' ע"ש ורבינו האר"י ז"ל לימדנו להועיל דהבעלי חיים היו מתוקנים והיה אסור לשוחטם ולאוכלם ואחר החטא נתקלקל הכל ולא היה יכולת בידם לברר עד שבא נח והי"ל יכולת לאכול ולברר ע"ש בשער המצות:

פגעו ביה הנך אריוותא והוו קא נהמי באפיה אמר הכפירים שואגים לטרף וכו'. פירש"י ז"ל הוו קא נהמי באפיה לאכלו. והש"ס מגיד גודל צדקת רבי שמעון בן חלפתא דלא התפלל דרך בקשה רק אמר הכפירים שואגים לטרף ובדיבור זה לבד ענהו מן השמים ולא סגי דנחית בשר לאריות אלא דנחית ליה בשר מן השמים כדי שיאכל הוא גם כן והוא פלא:

דף סג:

הכי אמר רבי יוחנן כל ע"ז הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה. שמעתי משם הרב הגדול מהר"ר שלמה אלימאן ז"ל שהיה רב בעה"ק חברון תו' בדורות שלפני פנינו שפירש בדרך הלציי פסוק ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך במ"ש אל יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית ואמרו בסוגיין דכל ע"ז הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה ולפי זה מותר אדם לומר לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית אם היא כתובה בתורה. וזה רמז הלציי ובכל אשר אמרתי אליכם ע"ז הכתובה בכתוב תשמרו ויכולים לומר שמור לי בצד ע"ז פלונית. אך ושם אלהים אחרים שלא נזכרו בכתוב לא תזכירו לא ישמע על פיך עכ"ד. ואפשר דהטעם דהכתוב גילה דיש לברר ממנה ניצוצי הקדושה ובהזכרת שמה אהניא לברר כדמוכח מדברי הינוקא גבי עמון ומואב וכמ"ש במקום אחר בס"ד:

דף סה:

נהר סבטיון יוכיח. בפתח עינים הבאתי דבריו של גדול הרמב"ן ז"ל בפירוש התורה פרשת האזינו ע"ש. ואני הצעיר ראיתי כת' מרבני עה"ק ירושלם תו' משנת תכ"ג ששלחו לאיטאליא על יד הרב המקובל מהר"ר נתן שפירא ז"ל בעל מצת שמורים וחתומים בה הרב המקובל מהר"י צמח והרב הגדול מהר"ר אברהם ן' חנניא תלמיד מהרימ"ט והרב הגדול מהר"ר יצחק נסים ן' ג'אמיל זקנו של מופת הדור הרב מהרח"א והרב מהר"ר ברוך בנימין בן הרב הגדול מהר"ר ישראל בנימין ושאר רבנים וחתימות הרבנים הנזכרים וקצת חתימות אחרות ניכרין לי מתוך חתימתן בפסקים כ"י שבידי ושם מודיעים מבני משה ועשרת שבטים שסיפר להם חכם גדול שליח פרס בעל הנס ורמזתי קצת מזה במדבר קדמות דף פ"ו ע"ב והעתק כל הכתב הוא בידי:

בעל אוב יוכיח. הוצרך להביא הוכחות במוט"ב תלתא כחדא כי על נהר סבטיון אין מופת ויוכל להכחיש ולומר דלהד"מ לז"א לו בעל אוב יוכיח ויען גם זה אינו מן המוכן

דצריך להביא מכשף דבקי בזה ולחקרו ולדורשו. לזה אמר לו מדבר שהוא בידו אתו עמו בעוד קברת ארץ אביו ותו לא מידי לכן אמר לו ג' הוכחות כאחד:
בזיתו ביישתו וקללתו. אפשר דכונתו דבאומרו נהר סבטיון יוכיח הוה סגי אך החשיבו לאחד מן הפוקרין שנאמר עליהם שפתי חכמים יזרו דעת ולב כסילים לא כן ופשיטא ליה שהוא מכחיש ולכן תכף הוכיח בבעל אוב וזה ביזוי. ולא סגי ליה בהכי אלא חשש שאינו בקי בעניני העולם ולא ידע מבעל אוב לכן קל מהרה הביא לו ראיה אחרת ובזה ביישו להחשיבו כאחד מן הרקים ופוחזים. ועד אחרן קללו וגידפו שאביו קנ"ף שרו"ף בגהנם:
כדי שתשרה עליו רוח טהרה עאכ"ו אבל מה אעשה שעונותנו גרמו לנו שנאמר עונותכם היו מבדילים וכו'. אפשר במ"ש רבינו הרב מהרח"ו ז"ל דמחצב הנשמות הוא כ"י אצל האורות ואחר מחצב הנשמות הוא מחצב המלאכים בסוד הן אראלם צעקו חוצה. והשתא א"ש אומרו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם דאם לא היו העונות אין דבר חוצץ דמחצב הנשמות אצל האורות כ"י:
רבא ברא גברא וכו' מן חבריא את תוב לעפרך. הגאון מהר"ר צבי אשכנזי ז"ל בתשובותיו סימן צ"ג עלה ונסתפ"ק אם אדם הנוצר על ידי ספר יצירה מצטרף למנין עשרה לומר קדיש וקדושה והרב ז"ל הביא ראיה מסוגיין מדא"ל תוב לעפרך ש"מ דאין בו מועיל ע"ש ויש לדחות דיצא שכרו בהפסדו שיוכל להזיק וכמ"ש הרב בנו בשאלת יעבץ דיצא פרצה ונזק ע"ש. ואני תמיה על הרב ז"ל הנמצא כזה דיש ספ"ק בידו אם בהמה מצטרפת למנין הרי זה הנוצר על ידי ספר יצירה הוא בהמה בצורת אדם כי אין כח ע"י ספר יצירה אלא כח חיוני כבהמות ומשו"ה אינו מדבר כי כח הדברי והדעת הוא מאת ה' דוקא כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים. וכמ"ש הרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות והרב מהרימ"ט ז"ל ואם כן אין כאן ריח ספק אם בהמה מצטרף למנין וכבר אני עני כתבתי בזה בקונטריס ברכי יוסף ומחזיק ברכה בא"ח סימן נ"ה אך שם כתבתי בסגנון אחר ע"ש:

דף סז:

ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא אמר רבי אלעזר מכאן שאין השד יכול לבראת בריה פחותה מכשעורה רב פפא אמר וכו'. יש לחקור דאחר שאמרו החרטומים אצבע אלהים היא כתיב ויחזק לב פרעה ולא שמע אליהם כאשר דיבר ה' ומאי סבר פרעה הרי כבר החרטומים הודו ואמרו אצבע אלהים. הן אמת דהכתוב עצמו בא לישב זה באומרו כאשר דיבר ה' כלומר הדעת נותן שהיה צריך פרעה להודות לחרטומים אך חזק

לב פרעה כאשר דיבר ה' וכך רצון ה' אבל עכ"פ צריך למצוא איזה צד מצא פרעה לחזק לבו אפילו שהוא טעות מ"מ היה צריך טענה כל שהוא. ואפשר דיש לחקור אעיקרא נובין ונידון מאי דעתיה דפרעה בכל המכות להביא החרטומים שיעשו מעין דוגמא ומה בצע בזה. דאם היה כח בחרטומים לסלק המכה יפה עשה אבל החרטומים לא הועילו כי אם להוסיף. ואפשר דכונת פרעה לומר דכל עניני משה ואהרן הם בדרך כשוף אבל במכשפים יש מדרגות רבות ומשה ואהרן עצמו מאד בחכמת הכשוף דלגבי דידהו חכמת חרטומי מצרים מגן שויא. והנה בכנים הקשו המפרשים דאמרו רז"ל דהכנים שהודו בהם המצריים היו גדולים כביצים ואיך אמרו דהשד אינו שולט על בריה פחותה מכשעורה ותירצו דכיון דעיקר בריאת הכנים פחותה מכשעורה אין השד שולט. איכו השתא סבר פרעה דהחרטומים לא יכלו להוציא כנים דעיקר ברייתם פחותה מכשעורה ולכן אמרו אצבע אלהים היא. אבל זהו לחסרון ידיעתם במעשה כשפים ומסכת כני"ם ומשה ואהרן גדולים בחכמת הכשוף וכיון דהשתא הכנים גדולים יכולים להביא אותם ע"י כשוף ומשו"ה ויחזק לב פרעה דעדיין מראה פנים שהכל על ידי כשוף ולא ה' פעל כל זאת:

דף סח.

נכנסו וישבו לפניו מרחוק ד' אמות. כתב הרב עיון יעקב ז"ל משמע שנכנסו לתוך קינוף שלו רק שהיה רחוק ד' אמות ובאמת בי"ד סימן של"ד מבואר מדברי כל הפוסקים דלביתו אסור ליכנס אפילו רחוק ד' אמות וצ"ע גדול עכ"ד. ואפשר לומר ע"פ מ"ש רבינו ירוחם נתיב י"ד ח"א בשם הראב"ד ומרן בב"י סימן של"ד בשם הקונטריסין דרשאין להקל על המנודה ולומר חוץ מדבר פלוני והכא אפשר שפירשו שיכולין ליכנס לביתו כדי שילמדו ממנו תורה ועיין למהריק"ש בהגהותיו סימן של"ד דין ו' וע"ש דין ב' ודוק:

דף סט:

וא"ר יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוח הקדש וכו' דבר אחר יסכה שהכל סוכין ביופיה. אפשר דהשתי דרשות איתנהו ולהגיד גדולת שרה דאין נבואה שורה אלא על חכם וכו' והדרך הוא חכמה מפוארת בכלי מכוער ופריך והאיכא שפירי דגמירי ומשני אי הוו סנו הוו גמירי טפי ופירשו התוספות אי הוו סנו אי הוו סנו היופי וזו גדולת שרה שהיתה חכמה ונביאה ועוד היפה מכל הנשים וזהו רחוק חכים ונהיר וזו עדיפות שרה שהיתה חכמה ונביאה ויפה מאד אבל היא היתה שונא היופי

וז"ש שהכל סוכין ביפיה דהאחרים מסתכלין בה והיא לא אכפת לה והיא היתה סוכה ברוח הקדש ושתי הדרשות בקנה א' עולות ואפשר לומר דרך דרש דמדכתיב יסכה דריש תרוייהו דאי אמרת דפירוש יסכה סוכה ברוה"ק סוכה הול"ל מאי יסכה ואם הפירוש שהכל סוכין ביופיה נסכה הול"ל שהכל סוכין והיא נפעלת כי הכל סוכין בה. ולכן דריש שתי הדרשות מדכתיב יסכה דיש לו ב' פירושים דאפשר לפרש יסכה שסוכה ברוה"ק ונקט יסכה ולא סוכה לרמוז דהכל מסתכלין ביופיה ושתים זו שמענו ודו"ק:

דף ע.

רבא רמי כתיב ישמח וקרינן ישמח זכה משמחו לא זכה משממו. יש לרמוז דאם זכה ישמח אותיות משיח לשון שיחה כמ"ש נכנס יין יצא סוד כמו משיח אלמים. ואם לא זכה נדבק בסט"א ואז ישמח בגימטריא נחש דהסט"א שרש נחש נדבקת בו:

דף ע:

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון ן' יוחאי מלמד שכפאתו אמו על העמוד וכו'. אפשר דאמר מלמד דבא ללמד דין דהגם דאמרינן דהמכה לבנו הגדול חייב נדוי אי קים ליה בגויה דלא יבא לזלזל בו ויעבור על כבוד אב ואם ואדרבא יקבל התוכחת שרי. א"נ הכא מיירי דכפאתו על העמוד כמי שרוצה להכותו ולא הכהו וזהו מלמד דלמדנו דין דדוקא מכה אסור. וגם מינה נשמע דאי אמר לה מידי נגד כבודה קדים ומחלה ליקרה כמ"ש בקדושין דף ל"ב ע"א ועמ"ש אני עני בברכי יוסף י"ד סימן ר"ם אות י"ג ואות י"ד בס"ד: **מה ברי הכל יודעין שאביך ירא שמים וכו'**. הלא מראש אומר רמז כי שם ר"ב הוא מביא השכחה לאדם. ואם האדם יחשוב ויכוין בשם הוי"ה דאלפין ושם י"ה יועיל לזכירה דבשם י"ה מקום הזכירה ואם תחבר הויה דאלפין עם ר"ב יהיה גימטריא זכירה יה. וזה רמז מ"ה ברי אם שלט בך קליפת ריב גימטריא ברי תכוין ותחשוב בשם מ"ה וזהו מ"ה בר"י ויעלה זכי"רה יה. ולפי פשוטו אפשר לומר דהבן נמשך אחר אמו כי שלש זמנים הוא אצל אמו בשעת הורתו ובימי העבור ובימי היניקה ושלשה פרקים אלו עניני אמו דרך טבע יחדיו ידובקו אתו עמו. וז"ש הכל יודעין באביך שהוא ירא שמים הכל דייקא אפילו שנאיו שהיו מערערין על זיווגי בראותם שאתה מלכת וגם היה על פי נביא נתפרסם דאביך ירא שמים. ועתה תאמר כי האף אמנם זכית למלכות להודיע שאביך צדיק מ"מ אני גורמת שתהיה הולך אחר הנאות העה"ז כי בשלשה פרקין נטבעו בך המדות הרעות ולזה אנא דאמרי מה ברי אני בעת הורתך כיונתי לשם מ"ה ליחדו עם

מ' שאני רומזת למ' בת שבע וז"ש מ"ה ברי. ובעת שהיית בבטני מה בר בטני שדחקתי ונכנסתי שתהיה מלובן ומזורז וכיונתי להמשיך חסד כמנין בטני עם הכולל ומה בר נדרי כנגד פרק היניקה אני קדמתי ונדרתי שיהיה לי בן הגון ומלא בתורה ומוכן לנביאות. אם כן הבחירה בידך לכוף יצה"ר ולהיות טוב כי אני אין בי עון ואדרבא השתדלתי לתועלתך:

אמר רבי יצחק מנין שחזר שלמה והודה לדבריה שנאמר כי בער אנכי מאיש זה נח וכו'. אפשר דנקט האי לישנא שחזר והודה וכו' לומר דמלבד שהודה לדבריה בעת שכפאתו על העמוד. ובודאי שאמר לה הדין עמך. עוד חזר פעם אחרת בינו לבין עצמו והודה שצדקה אמו ואמר כי בער אנכי מאיש מסיבת היותי איש מחומר קורץ ובער אנכי מנח שלא גרמה לו אמו ויטע כרם והי"ל ללמוד ממנו ולא למדתי ולא בינת אדם לי שהיה לי להתבונן מאד שאבי תקן אדה"ר ועם כל זה ולא בינת אדם לי שאבי תקנו:

דף עא.

אמר רבי זירא כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית קרעים שנאמר וקרעים תלביש נומה. אפשר דעוסק בתורה עץ חיים וכשהוא ישן מכניס דרגא דמותא ובבית המדרש שהוא קדוש יותר מבית הכנסת וקליפת נוגה בחינת תרגום גימטריא תרדמה כמ"ש האר"י ז"ל ולכן תורתו נעשית קרעים ששוכח כמ"ש רש"י ז"ל דהסט"א מביא לו שכחה ומהתורה נעשה מלבוש לרוח וע"י השינה זה הלבוש נעשה קרעים. ואפשר כי נומ"ה גימטריא ק"א ובמקום שאם היה חוזר תלמודו ק"א פעמים זוכר תלמודו. עתה נומ"ה גימטריא ק"א גורם לשכח תלמודו ומלבוש הנעשה על ידי הלימוד לתקן רוח שולטת קליפת ריב גימטריא עם הג' אותיות רוח עם הכולל ושוכח תלמודו כמו שפירש רש"י ז"ל:

ואגב נאמר כי מי שהיה סמוך קורין לו רבי שהוא מתקן רוח בלימוד כמספר רבי בג' אותיות שהוא מספר רוח עם הכולל ומבטל קליפת ריב. גם סמוך גימטריא ענו דע"י הענוה מבטל יצה"ר ומכוין לאמת כמש"ל וגם רמז כי ס"מ מתבטל עם כ"ו שהוא גימטריא הויה וזה רמז סמו"ך ואינו שולט בו:

דף עה.

אמר רבי יצחק מיום שנחרב בית המקדש ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה שנאמר מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם. פירש הרב הגדול מהר"ר ברוך ברזילי ז"ל דדייק

קרא לומר ימתק דשלמה הע"ה קאמר ימתקו לעתיד אחר החרבן. ותלמידו הרב הגדול מהר"ם גאלאנטי ז"ל פירש ולחם סתרים ינעם במ"ש שילהי קדושין ר' חייא בר אשי הוה אמר ה' יצילני מיצה"ר שמעה דביתהו אמרה הא כמה שני דפריש מינה חד יומא הוה גריס בגנתא קשטא נפשה וחלפה קמיה אמר מאן את א"ל חרותא תבעה וכו' א"כ אפילו אם נשתנית כשפחה יצרו תקפו וז"ש ולחם שהיא אשתו אם הוא סתרים שאינו מכירה ינעם עכ"ד:

ודברי הרבנים ז"ל הנזכרים על פי פשטן של דברים אמנם ראיתי להתוספות ז"ל בפ"ק דבתרא דף י"ב ע"א אמאי דאמרינן התם אמר רבי אבדימי דמן חיפה מיום שחרב בה"מ ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים אטו חכם לאו נביא הוא ה"ק אעפ"י שנטלה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה על זה כתבו התוספות וז"ל אטו חכם לאו נביא וא"ת פרק בן סורר דקאמר משחרב בה"מ ניטל טעם ביאה וכו' תקשי ליה נמי אטו קודם שנחרב לא הו"ל טעם לעוברי עבירה הא מפיק ליה מדכתיב מים גנובים ימתקו וי"ל דאיכא לשנויי התם כדמשני הכא ניטל טעם ביאה ומעוברי עבירה לא ניטל עכ"ל ודברי הרב מהרש"א באגדתיה הכא בסוגיין הם כדברי התוספות דפ"ק דבתרא. ואני עני בקונטריס פני דוד פרשת וישב אות כ"ז הבאתי דברי הרב מהרש"א הנזכר לסייע דרך הרב מהר"א ברודו ז"ל שהבאתי שם. ועתה אני רואה שהם דברי התוספות ז"ל ע"ש ודוק:

דף פב:

אמר רבי יוחנן ששה נסים נעשו לפנחס וכו'. בספרי מונה י"ב נסים ומקשים במנינם וכתבתי קצת בקונטריס פני דוד פרשת פנחס אות ו'. ועיין בסוף קונטריס כסא דוד בהשמטות דף קל"ד ע"ד מ"ש אני עני בזה ע"ש:

וראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם. כתב הרב מהרש"א ז"ל בח"א דדייק מדכתיב ויכפר ולא כתיב וכפר ע"ש וקרוב לזה אמרו בספרי ופסיקתא אלא דשם אמרו לכפר לא נאמר אלא ויכפר ע"ש:

דף פח:

שלחו מתם איזהו בן העה"ב ענותן וכו' וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה. הרואה יראה דרוב המדות שזכר הם חלקי הענוה ובהיותו עניו כהלכתו בזה כלול שפל ברך שייף עייל וכיוצא. וא"כ בקצרה יש לומר סימן עת לעשות לה' עת ר"ת ענוה תורה לעשות לקיים המצות לה' לשם ה' בזה כלל הכל והוא בן העו"הב וזה סימנא

בעלמא. ובמ"א כתבתי ולא מחזיק טיבותא לנפשי"ה שמסתפק שמא בגלגולים שעברו הרבה אשמה וכל מה שעושה עתה אפשר דלא סגי לכפר על מה שעבר ובודאי הוא בן העוה"ב שיש לו כל המעלות האלו וגריס באורייתא תדירא גם כתבו ז"ל דבזכות הענוה יקיים המצות:

דף צ.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפשר לרמוז דס"ת אלו הם גימטריא ישראל בדקדוק. לרמוז דשם ישראל מגן ומושיע לזכות לעוה"ב:

דף צ:

ויש אומרים מן המקרא הזה אמר להם ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום מה היום וכו'. זהו מה שהיה יכול לומר לו מתיבת היום אבל בפסוק זה יש כמה הוכחות. הא דרישא ר"ת ואתם הדבקים ואתם ה' מתיבת הדבקים. הוא ר"ת ותלמוד אתה תחיה מן התורה. ונתן טעם דבקים בה' אלהיכם כי מחצב הנשמות אצל האורות כביכול ולכן יש תחיית המתים. עוד יש רמז ואתם ת"ת אתם אמת שהוא ת"ת ה' מ' דבקים ביחוד ה' אלהיכם זו"ן חיים גימטריא אהיה הויה אהיה וזה נשפע כלכם היום:

דף צא.

רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול. כלומר אתה נצטערת על שקראתיך חייבא ועל זה נתכעסת ואמרת בעיטנא בך ופשיטנא עקמימותך. ואני אומר דבר גדול דברת שאם אתה עושה כן לא תקרא חייבא ובמקום חייבא רופא אומן תקרא דמגלגלין זכות על ידי זכאי ולא על ידי חייב וכיון דזכות זה יתגלגל על ידך אין לקרותך עוד חייבא והגם שאתה מרויח בזה ריוח גדול ותיסגי לך הא. עוד בה שכר הרבה תטול:

אמר רבי ירמיה בר אבא מלמד שמסר להם שם טומאה. בפתח עינים חקרתי איך אברהם אע"ה אחר שהוציא ישמעאל מהסיגים שנשארו בו ואח"כ הוליד יצחק זרע קדש נקי ובר. א"כ איך אח"כ הוליד מקטורה כל אותם הרשעים וע"ש מ"ש ועמ"ש הרב באר שבע ובצידה לדרך פרשת חיי שרה ע"ש באורך. ואחר זה מצאתי בספר לקוטי תורה הגדול לגורי האר"י ז"ל כ"י שעמד בחקירה זו ותירץ דבני קטורה הם גבורות מפני שעתידין להיות לעבדים לישראל לעתיד לבא עכ"ל והם מפלאות תמים דעים:

דף צא:

כדי שתתן שלום לקונה. פירש רש"י ז"ל לקונה להקב"ה שהשכינה במערב וכו' ע"ש ועד"ה שכינה במערב דשרש מ' עטרת יסוד והיסוד נקרא מערב וגם מ' ששרשה עטרת יסוד נקראת מערב ועיין במאורי אור. ואגב נאמר רמז פרשת עקב אשר שמע אברהם ס"ת מערב שהוא רמז ליסוד ושכינה וזהו עק"ב שהוא חיה קע"ה ומג' שנים שהם עקב שנים תמיד היה מיחד בקולו ת"ת ורמז בקול ת"ת יוד לחכמה וישמור משמרתי אפיללו ערובי תבשילים וזה רמז גם כן בס"ת הנזכר שהוא מערב כי עירב עירובי תבשילין שהוא מדרבנן:

א"ל משעת יצירה. וס"ד כיון דמתחילה היצה"ט הוא ממחצב המלאכים והיצה"ר הוא מהדינין והם נבררים ממש כנגד מצב נפשו א"כ במעמד שלשתן באים כאחד. אמנם אנטונינוס שאל אימתי שולט ובזה הדין עמו דאינו שולט עד שעת יציאה ומקרא מסייעו לפתח חטאת רובץ. ורמוז לפתח אותיות ת"ף ח"ל ת"ף גי' לי' דממנה היצה"ר חל כלומר שלט לפתח:

והנה בשאלה דבסמוך **נשמה מאימתי נתנה באדם וכו'** ראיתי להרב ישרש יעקב שהביא משם הרב באר שבע שהקשה דלא למד רבי מתניתין פ"ח דמקואות ופרק ר"ע דפולטת אחר ג' עונות דמסרחת ואינה מולדת עוד עכ"ד ולק"מ דההיא בשאינה ראויה להוליד אבל הטפה הראויה להוליד מתקיימת והכל הוא נס ברצון הבורא. ואב"א לטפה שנוצר ממנה ולד נמשך לה קצת חיות והנשמה באה לה אחר יצירה. ושוב ראה רבי דטפי עדיף למימר משעת פקידה וקרא אשכח ופקודתך שמרה רוחי ודוק:

א"כ יבעוט באמו ויצא. הקשה הרב עיון יעקב ז"ל דמאי קשיא ליה הרי אמרינן בנדה דף ל' שהתנוק לומד במעי אמו כל התורה כולה וכיון שבא לאויר העולם סוטרו המלאך ומשכחו ולכך אינו בועט במעי אמו לפי שהתורה תבלין ליצה"ר עד שראוי לצאת לאויר העולם בא מלאך ומשכחו כל התורה על כן בועט ויוצא ובזה מתרץ קושית מהרש"א שהיה עשו מפרכס לצאת כי גם במעלליו יתנכר נער שהרי פורק עול תורה במעי אמו עכ"ל. ולדידיה דניחא ליה דעשו פרק עול תורה הדרא קושיא לדוכתא דלא נמצא כי האי גוונא כי אם בעשו וכמה רשעים בעולם. ותו נעלם ממנו דספר חסידים סימן אל"ף קל"ז מקשה מעשו ומההיא עוברא דארחא ביה"כ וכו' ותירץ דהנהו הוו מתתקע"ד דורות ע"ש ואעיקרא קושיתו מההיא דנדה דמלמדין לו כל התורה לק"מ דההיא דוקא בתנוק ישראל אבל לילדי א"ה מהיכא תיתי דמלמדין להם התורה הקדושה והלא הם אסורים בתורה ומהיכא ס"ד דלזרע טמא ובני זנונים יבא מלאך ללמד לו תורה וא"כ קשיא ליה קושיא

עצומה דאם יצה"ר משעת יצירה ילדי א"ה שהם רובא דעלמא כי רבים בני שוממה יבעוט ויצא ופשוט:

אפילו עוברין שבמעי אמן מקללים אותו שנאמר ומונע בר יקבוהו וכו'. אפשר דעוברין שהם אינם חייבים בתורה ועם כל זה הקב"ה שולח מלאך ומלמדן ומשו"ה מקללין לזה שהם חייבים בת"ת וזה חייב ללמדן ומונע בר. ובפתח עינים כתבתי בסגנון אחר:

דף צב.

מנקבין אותו ככברה וכו' כי אוכלא דקצרי. פירש מהרש"א ז"ל ששוכח תלמודו ואפשר לרמוז דקליפת רי"ב משכחת הלימוד ורמז בר יקבוהו אותיות רי"ב סמיכות דשולטת בו קליפת ריב ושוכח דברי תורה שיודע:

ואם למדו מה שכרו אמר רבא אמר רב ששת זוכה לברכות כיוסף שנאמר וברכה לראש משביר וכו'. אפשר לרמוז בפסוק דהמונע בר נתקלל בשכחה שישכח תלמודו כמדובר לכן בא בשכרו שיזכור תלמודו וזה רמז וברכה לראש משביר ברכה גימטריא זכר לראש כי הזכירה בראש. ויסיר קליפת ריב וזה רמז מש פירוש יעביר מלא ימיש עמוד הענן וזה רמז מש יעביר בי"ר היא קליפת ריב תפיק ולא תיעול ואדרבא יהיה לו כח הזוכר. ואפשר מ"ש זוכה לברכות כיוסף היינו שיהיה סיני ועוקר הרים ומניח רוח הבריות במשלים כמו שביארנו בעניותנו בראש דוד במאמר ב"ר על פסוק צפנת פענח ע"ש באורך בס"ד:

אמר רבי אלעזר הוי קבל קיים וכו'. עיין מה שכתבתי בעניותי לעיל בדף י"ד ועיין מה שכתבתי בקונטריס דבש לפי דף ע"ד עמוד ב' בס"ד:

הא דאיכא שלימה בהדיה. הרב ישרש יעקב ז"ל הביא דברי הרב באר שבע ז"ל ועמ"ש אני עני בברכי יוסף א"ח סימן ק"ף בס"ד:

דף צב:

אמר ר' יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע שאלמלא לא בא מלאך וסטרו על פיו בקש לגנות וכו'. הא דאמר יוצק בלשון עתיד היינו דקלל לסט"א דמשם שרש נ"נ כי בכל ענין שעסוקין במקרא מבררין ניצוצי הקדושה כמ"ש המקובלים וסמוכות שלהם מדברי הינוקא דלפי שהיו עסוקין בקראי דעמון ומואב אמר חזינא דעמון ומואב מתגרו בכו. ורבינו האר"י ז"ל כתב דבהזכרת גנות הקליפות בעלינו לשבח בזה נכנעים הקליפות. וע"פ זה א"ש מ"ש יוצק זהב רותח לתוך פיו של אותו רשע. ומ"ש שאלמלא בא מלאך נראה דהיינו גבריאל שמבין בלשון ארמי. ומ"ש הרב מהרש"א ז"ל בח"א דהיינו

הסניגורין דבריו תמוהים מסוטה דף ל"ג וכבר תמהו עליו הרב ת"ל הביאו הרב ישרש יעקב ז"ל והרב עיון יעקב ז"ל ע"ש:

דף צג:

מאי שם עולם וכו'. עיין מה שכתבתי בסוף קונטריס חיים שאל ח"ב סוף דף ל"ה ועמ"ש בחומת אנך בתחילת ספר נחמיה ובקונטריס ככר לאדן דף קצ"א בס"ד ועתה אחזור לכתוב קצת ממה שכתבתי ויש איזה גרגיר חידוש בס"ד:

הנה אמרו בסוגיין מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו ונחמיה מ"ט לא אקרי ספרא על שמיה אמר רבי ירמיה בר אבא מפני שהחזיק טובה לעצמו שנאמר זכרה לי אלהי לטובה רב יוסף אמר מפני שספר בגנותן של ראשונים וכו'. ע"ש. ויש לחקור דעין רואה דזה כמה מאות שנים ובפרט מעת שיצא הדפוס בעולם דיש ספר עזרא לחוד וספר נחמיה לחוד ולומר שהוא במקרה או בטעות לא הונח לנו דידוע דהכל מן השמים בדקדוק גמור ובפרט בעניני קדושה כאלה. ואפשר במ"ש משם הרב עיר וקדיש מהר"ר ישראל סרוק ז"ל דרבן גמליאל עבר מן הנשיאות בשביל זה אם כן בכמה זמן שלא נקרא הספר על שמו ועד אחרן הבושה והצער שסבל רבן גמליאל וכמה זמן אח"כ גם כן בזה נתקן זה הדקדוק ולכן אח"כ נקרא הספר על שמו. ומדברי הש"ס נראה דהיה ראוי דכל הספר בין חלק שהיום נקרא עזרא בין חלק נחמיה הכל היה ראוי שיקרא ספר נחמיה. ולכן אף שנתקן הדקדוק שהיה על נחמיא אינו בדין שעתה יקרא הכל ספר נחמיא דכבר זכה עזרא ונקרא על שמו ואינו ראוי שלא יזכר עזרא ח"ו ולכן מן השמים עשו שיהיה הספר שני חלקים חלק אחד יהיה נקרא עזרא מאחר שזכה כמה מאות שנים שנקרא ספר עזרא. וחלק אחד יקרא נחמיה שנתקן מה שדקדקו מן השמים עליו בכמה זמן שלא נקרא הספר על שמו ומה שנצטער רבן גמליאל לכפר מה שספר בגנות ראשונים ומה שהחזיק טובה לעצמו ומיהו כיון דמעיקרא לא היה אלא ספר אחד ונקרא הכל ספר עזרא הגם שאח"כ נחלק לשנים. אינו נחשב כי אם אחד מכ"ד ספרים. ועזרא ונחמיה נחשבים ספר אחד ממנין כ"ד ספרי תנ"ך הקדושים:

וראיתי בספר חזיונות למהרח"ו ז"ל כ"י שכתב דהגיד לו בחלום רבינו האר"י ז"ל דבן ראשון מבת שבע שמת היה נחמיה התרשתא אדם גדול ולפי שמת בתחילה קודם מילה ולא זכה לשם גם אח"כ לא נקרא הספר על שמו עכ"ד ומה טוב כפי זה כי שם גימטריא ספר ולפ"ז שלא זכה לשם לא נקרא ספר על שמו. והנה לעיל פרק אחד דיני ממונות דף ל"ח אמרינן זרובבל שנזרע בבבל ומה שמו נחמיה בן חכליה שמו. והנה כתוב בחגי

ובמ"א זרובבל בן שאלתיאל ופירש רד"ק שם ובריש דברי הימים שהיה בן פדיה ונקרא על שם אבי אביו. ואפשר לרמוז כי זרובבל שאלתיאל גימטריא זהו בן נולד לדוד מבת שבע עם הכולל:

ומנ"ל דגדול ממנו דכתיב וראיתי אני לבדי וכו'. כתב הרב מהרש"א ז"ל בח"א קשה דאם כן שדניאל היה גדול מהן אע"ג דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא אימא דנחמיה נמי אע"ג דלאו נביא היה גדול מהן ומדניאל וי"ל דלא מצינו שהיה גדול מהן וכו' שוב ראיתי בפירש"י פ"ק דמגילה דאינהו נביאי שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום והוא לא נשתלח לישראל בשום נבואה אבל ק' דא"כ בפשיטות ה"ל להוכיח דדניאל גדול מנחמיה שהוא היה נביא ונחמיה לא היה נביא עכ"ל בקיצור. ויש להרגיש על הרב ז"ל דמייתי מרש"י ז"ל דדניאל נביא והקשה לו דהכא בשמעתין הו"ל להוכיח דדניאל גדול דהוי נביא. והרי זה תלמוד ערוך במגילה דף ט"ו דמייתי ברייתא דקתני ברוך בן נריה ושריה בן מחסיא ודניאל איש חמודות ומרדכי בלשן וחגי זכריה ומלאכי כלם נתנבאו בשנת שתים לדריוש הרי דבפירוש אתמר בלשון הברייתא דדניאל נביא ומני להו בהדי חגי זכריה ומלאכי ומותיב הש"ס מהך ברייתא תיובתא. ומאי דפריך משמעתין דהו"ל לומר בפשיטות דדניאל גדול דהיה נביא אפשר לישב דטפי ניחא להוכיח מגופיה דקרא מדכתיב והאנשים אשר היו עמי ואיהו עדיף דחזא. והא ניחא ליה מלהוכיח מברייתא:

דף צד.

למרבה המשרה וכו'. עמ"ש אני בעניי בחומת אנך בישעיה סימן ט' ומשם באר"ה:

דף צו:

מבני בניו של סיסרא וכו'. עמ"ש בפתח עינים ועמ"ש בנחל שורק בהפטרת בשלח ובהשמטות שם דף פ' ובחומת אנך בתהלים מזמור צ"ז ע"ש:

דף צח.

אין בן דוד בא עד שיבקשו דג לחולה. שמעתי כי הנשמה קרויה דג ומי שהוא חולה ונגזר עליו מיתה או שכבר הגיע קיצו וע"י זכות ניצול ומוסיפין לו חיים צריך להביא לו נשמה חדשה ואין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף וז"ש אין בן דוד בא עד שיבקשו דג לחולה ר"ל נשמה חדשה ולא ימצא כי כלו נשמות שבגוף אז בן דוד בא:

אין ירושלם נפדית אלא בצדקה דכתיב ציון במשפט תפדה. ובדין גמור הוא קשה אמנם ע"י הצדקה מהפך מדה"ד למדת רחמים ובא גאולה וזהו ציון במשפט תפדה וכ"ת הוא דבר קשה כי מי יזכה בדין גמור לז"א ושביה בצדקה ומד"הד רחמים:

אתינא לעלמא דאתי. פירש הרב עיון יעקב דלא מת עש"ב. ולא נהירא דעדיין לא ידע זה והפשוט אם יזכה למעלת בן העה"ב כמו שפירש האר"י ז"ל דהוא מעלה עליונה ודוק:

אבטח לך ולאבוך לעלמא דאתי. ואתיא כי הא דאמרו בזהר הקדוש ח"ג דף זק"ן ע"ב כיון דדכר שמיה דצלפחד קב"ה אתידע דאתכפר חוביה ע"ש ועמ"ש אני בעניי בקונטריס יוסף אומץ סימן יו"ד אות ג':

א"ל הכי אמר לך היום אם בקולו תשמעו. אפשר לומר דרך דרש דכתיב ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת ואמרו בזהר הקדוש מאנה להנחם על בניה כי איננו כביכול. גם אמרו בזהר הקדוש דבעבור השכינה נגאל ועמה יפקון. ואאשר דהיינו דאמר המשיח היום דידוע היום רומז להקב"ה ור"ל כשהקב"ה יקים סוכת דוד ורמז גם הכתוב ביום ההוא אקים סוכת דוד וזהו היום והיינו דקאמר אליהו הכי קאמר לך היום אם בקולו תשמעו ר"ל יתקיים ביום ההוא אקים סוכת דוד אם בקולו תשמעו וס"ת היום אם בקולו תשמעו גימטריא הויה אדני עם הכולל שאם נשוב בתשובה מאהבה כרמוז בר"ת היום אם בקולו תשמעו ר"ת אהבת יהיה יחוד קבה"ו ועמה יפקון ב"ב:

דף צח:

ינון שמו. עמ"ש הרב מהרש"א בחידושי אגדות ויש ט"ס בדבריו וצ"ל בא"ב דאטב"ח וכמ"ש בככר לאדן דף קצ"א:

ודע דבמדרש משלי סימן י"ט אמרו דהמשיח נקרא אליהו ע"ש והרב המופלא עיר וקדיש כמהר"ח ן' עטר ז"ל בספר אור החיים פרשת ראה על פסוק כי יהיה בך אביון דף כ"ו ע"א כתב דהמשיח שמו חיים ע"ש:

דף צט:

אמר רבי אלעזר אדם לעמל נברא. דורשי רשומות אמרו לעמל ר"ת ללמוד ע"מ ללמד. ואפשר דהוא ר"ת ללמוד על מנת לעשות. או אפשר לשמור עינים מעור לשון כי כמעט רוב התורה תלויה בג' דברים אלו דהם ג' דברים הנקראים ברית ברית העינים כדכתיב כרתי ברית לעיני וברית הלשון וברית המעור ואם חוטא בהם על זה נאמר נפש כי תמעול

מעל ר"ת מעור לשון עינים. ובעזר משדי יכול לשמרן כי הוא נותן עז ותעצומות לע"ם ר"ת לשון עינים מעור ברוך אלהים:

אמר ריש לקיש זה הלומד תורה לפרקים. פירוש שהוא שוכח וכן ס"ת נואף אשה חסר לב גימטריא פזר שהוא מפזר דברי תורה ודרך צחות רמז שאם ממספר אשה תחסר לב ישאר רע"ה עם הכולל וזה נואף אשה חסר ל"ב ממספר אשה וישאר רע"ה:

אמר רבי אלכסנדרי כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה. עמ"ש בפתח עינים בסוף עוקצין בס"ד:

דף ק.

לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא הוו מתקני מטפחות וכו' הא מגילת אסתר לא בעיא מטפחת א"ל כה"ג נמי מיחזי אפקירותא. פירש"י ז"ל דהול"ל בלשון שאלה צריכה או אינה צריכה וכתב הרב ישרש יעקב איכא למידק אמאי לא פירש דמשום דאמר האי מחזי אפקירותא כמו האי צ"מ וכתב הרב תאוה לעינים דלא שייך בזיון רק גבי ת"ח דאומר הני רבנן משא"כ דאומר האי מגילת אסתר למעוטי מגלות אחרות מש"ה פירש אפקרותא שלא שאל לרבו וליתא דל"ג האי רק הא מגילת אסתר וכדפירש"י הא ודאי אינה צריכה מטפחת כאחרות ותירוצו אינו מובן דא"ה גם הני רבנן אימא למעוטי רבנן אחריני עכ"ל הרב ישרש יעקב ז"ל ואיברא דיש מקום דקדוק לכאורה על רש"י ז"ל דממה שסידר הש"ס האי עובדא דמטפחות סמוך לזה והפסיק בין זה למימרא רב נחמן דאמר זה הקורא לרבו בשמו דקאי לפרש מהו אפיקורוס דרב פפא אמר דאפיקורוס הוי מי שאמר הני רבנן ורב נחמן אמר הקורא לרבו בשמו ובשלמא אם נפרש דמ"ש הא מגילת אסתר הוי כאומר הני רבנן ניחא דקבע האי עובדא הכא סמוך למ"ש רב פפא. אבל אם הוא כפירש"י מאי שיאטיה הכא הו"ל לסדרו לקמן גבי מאן דאמר יישר ובעי אי הא הוי אפקירותא ושם יביא הך עובדא. ומאי דדחי הרב ישרש יעקב דל"ג האי אלא הא. לכי תדוק אז תבין דהא מגילת אסתר והאי מגילת אסתר שקולים הם. ומ"ש דתירוץ הרב תאוה לעינים אינו מובן דגם הני רבנן למעוטי רבנן אחריני. לי"שרי לן מר דהא כתב רש"י ז"ל דהול"ל הנהו רבנן או רבותנו. אך מצד אחר לא נהירא תירוץ ה' ת"ל דמאי קאמר דהאי מגילת אסתר למעוטי מגילות אחרות הרי באות מגלת אסתר לחוד ידענו דעל מגילת אסתר לחוד מיירי. אמנם אפשר דכונת הרב ת"ל היא דבאומרו הני רבנן יש במשמע לשון ביזוי אבל באומרו האי מגילת אסתר לא יש ס"ד דהוי זלזול כי אם לו' מגילת אסתר ולא מגילה אחרת ואה"נ דלא הוה צ"ל האי אמנם גם דאמר האי אין כאן

צד ביזוי ומשו"ה בחר רש"י לפרש דלא שאל מרבו ולהיות ענין אפקירותא קבעו כאן הש"ס ודו"ק הטב:

רב נחמן אמר זה הקורא לרבו בשמו. פירש רש"י שאינו אומר מורי ורבי פלוני. הרב שפתי כהן י"ד סימן רמ"ב כתב דאם אומר מורי ורבי פלוני דוקא שלא בפניו שרי. ודברי הרב ז"ל קשים דהא קרא כתיב אדוני משה כלאם ויש מי שרצה לישב דבריו ואני בעניי כתבתי בשיורי ברכה שם דאינו מן הישוב:

והיה מקום לומר דאין ללמוד מדכתיב אדוני משה להתיר לומר בפניו מורי ורבי פלוני הגם שהרב ש"ך לא כיוין לזה והוא דכתבו תוספות ישנים סוף יומא גבי מאי דאמר אזיל אבא למקטל גברא דאע"ג דרב שמו אבא כיון דאבא יש במשמעו דרך כבוד שקורין אותו אבי הגם שהוא שם העצם שרי וכפ"ז שם משה דיש בו רזין עילאין שהוא אותיות שם קדוש מע"ב שמות וכן הוא גימטריא אל שדי וכיוצא א"כ שרי ליה לקרותו בפניו משה והוי עדיף מאבא ואין ללמוד משם לעלמא ויתקיים דינו של הרב ש"ך ז"ל הגם שהוא לא כיוין לזה. אמנם נראה דאין להוציא דין על פי גימטריא וסודות. ויש לנו ללמוד מפשט הכתוב דגם בפניו כשאומר מורי פלוני שרי ובודאי דאי לא הוה שרי לא היה כותב הכתוב כך ולא סמך הכתוב שנעשה גימטריא וסודות. ועוד דאי הכי לא לימא אדוני משה אלא משה לחוד דכפי האמור אינו מותר אם יאמר אדוני וההתר הוא דשם משה שאני שהוא קדוש והוא כבוד למשה א"כ לא הול"ל אדוני משה כי אם משה לחוד אלא ודאי מדאמר אדוני משה ודאי מותר אפילו בפניו לומר מורי פלוני וכמו דמוכח ממ"ש מרן בכסף משנה וכמ"ש הרב פרי חדש וכן עיקר. אך מדבר דרך תפלה לפני ה' כתוב בספר חסידים דלא יזכיר תואר דאין גבהות לפני המקום ומיהו נראה שגם שהוא מדבר לפני ה' בתפלה יכול לומר אבי פלוני כמו שהיה אומר שלמה הע"ה לפני ה' ופשוט:

מפני מה נענש גחזי מפני שקרא לרבו בשמו וכו'. פירוש מהכתוב הזה שמעינן דזה היה מנהגו לקרוא לרבו בשמו ועבירה זו הענישתו ליפול ולהלכד במה שנלכד וכן כתבו ז"ל:

דף קא:

ובלשון ענה. עמ"ש בקונטריס דבש לפי דף נ"ד סוף ע"א ע"ש באורך:

הוא נבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי. הרב ישרש יעקב כתב דהקשה רד"ק דנבט מאפרים ושבע בן בכרי מבנימין וע"ק היאך האריך ימים כ"כ וצ"ע עכ"ד ובסוד הגלגול ניחא ורז"ל סו"ד שתו השערה:

מפני מה זכה ירבעם למלכות מפני שהוכיח לשלמה וכו'. מכאן מוכח דמצות תוכחה הוא אפילו הדיוט למלך דכי מרבינן אפילו תלמיד לרב מהוכח תוכיח ה"ה הדיוט למלך וכן מוכח דילפינן פ"ו דערכין עד קללה עד נזיפה מיונתן לשאול ועמ"ש הרב שבות יעקב ח"א סימן קע"ט ואכמ"ל:

דף קב.

אמר ר' חנינא בר פפא כל הנהנה מהעה"ז בלא ברכה כאלו גוזל להקב"ה ולכנסת ישראל וכו'. ע"פ פשוטו הרי הוא כמבוא"ר במ"ש רבי לוי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב והארץ נתן לבני אדם ל"ק כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה ונמצא דזה שלא בירך גזל מהקב"ה וכמו שפרש"י ז"ל. ועד"ה ע"י הברכה מושך אורות עליונים ומיחד קבה"ו וזה שלא בירך הוא גוזל מקב"ה ושכינתיה כנסת ישראל שמנע ח"ו כ"י השפע אשר היה בא בברכה ויליף מדכתיב גוזל וכו' ואומר אין פשע דסבר שאינו חוטא אבל אין פשע אין עיין שתמצא פשע רב. וק"ו אם הוא תדיר שנהנה ואינו מברך ודאי גדול עונו ואוי לו שדימהו לאיש משחית וחברותא נמי חבר הוא לאיש משחית והחי יתן אל לבו לברך בכונה כדת מה לעשות וחרדה ילבש שהוא בא לברך לאלהי עולם כ"י. וגמירי מרובה מדה טובה הנה שכרו יפתח ה' את אוצרו בהלו נרו והיה אדירו ואולם כל כונתו ועיקרו יהיה לעשות נ"ר ליוצרו:

קביל עליה דלא דריש כיון דאתפח הדר קא דריש וכו'. כתב הרב עיון יעקב ז"ל ק"ק לפי מ"ש סימן רכ"ח דין מ"ה דנודר בעת צרה אין מתירין לו אלא לצורך מצוה ואולי גם זה מיקרי לצורך מצוה ללמוד ולדרוש הפסוקים וגם מצוה לגנות הרשעים כדי שלא יזידון עוד כיון דלא הדרי בהו עכ"ל. ועם נשיקת הרצפה אמר רב הנח"ה שוברת דהיכן מצינו שעשה התרה ומסתמות הש"ס מוכח שלא היה התרה ואי איתא שעשה התרה הו"ל להש"ס לאומרו אלא מוכח דלא היה התרה ואפשר דמעיקרא כך התנה זאת לפנים דאם יקבל איזה דבר לא יהיה צריך התרה וכך היה נוהג בכל ענייניו. ולכן גם קבלה זו לא נהג בה דין נדר כי אורחיה. א"נ אפשר דהיה נוהג כשמקבל עליו איזה דבר לומר תמיד בלי נדר דאי בעי מצי למהדר והש"ס לא אצטריך למימר דמוכח ממאי דהדר ביה מעצמו. א"נ אפשר דהו"ל נדר טעות ואגב צעריה דחלש לא דק דמהיכא תיתי למנוע עצמו מד"ת וקבלה בטעות היתה ואינה צריכה התרה דמסורת היא אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ ומה גם למ"ש רבינו האר"י ז"ל דבלימוד שהוא חפץ מורה ובא דזה שייך לתקון נפשו. והכא על ידי מה שהיה דורש בענין זה היה מברר ניצוצות הקדושה אשר

בנפשו והוא ריוח גדול להוציא לאור ניצוצי הקדושה ומה גם אם שייכי לשר' נפשו ואחר זמן מצאתי בלקוטי משם הרב עיר וקדיש מהר"ר אליעזר נחמן פואה ז"ל בספר מדרש בחידוש בפסקת מתחלה עע"ז דף יו"ד שכתב דכשם שאמרו שפתותיו דובבות כך כשמספרים בגנותו שומע ומצטער ויש לו כפרה ולזה שנינו ג' מלכים אין להם חלק וכו' כי בספור זה וכיוצא הו"ל כפרה עכ"ד ואפשר דמשו"ה סבר דהקבלה היתה בטעות דאדרבה בזה יש להם כפרה:

דף קב:

מתוך שההנה ת"ח מנכסיו כפרו לו מחצה. מזה הוכחתי אני בעניי שופרא שבחא של הצדקה דאחאב שעע"ז אהניא ליה לכפר מחצה ומינה דאין עבירה מכבה צדקה כמ"ש בראש דוד פרשת תשא ע"ש ושוב מצאתי בפירוש שכ"כ רבינו האר"י ז"ל דאין עבירה מכבה צדקה אמנם במ"ש אחאב שקול היה ביאר הדבר בשער הגלגולים ע"ש:

דף קג.

עד כאן ברכו אביו מכאן ואילך ברכתו אמו וכו' מכאן ואילך ברכוהו שמים וכו'. מה טוב ומה נעים מה שפירש הרב עיון יעקב ז"ל הני ברכ"י במוט"ב תלתא כנגד שלשה שותפין שבאדם אביו ואמו והקב"ה ע"ש באורך ולפי הפשט אביו כי שיח וכי שיג לו מברכו לא תאנה אליך רעה וכו' ואמו אינה מתפללת בפרטות רק דרך כלל כי מלאכיו יצוה לך וכו' והקב"ה כי בי חשק וכו' מחייה חיים יחייהו אורך ימים וכו':

דף קג:

רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר מפני כבודו של נחמיה. לפי מש"ל דהרב מהרח"ו בשם רבינו האר"י ז"ל אמר דבן ראשון של ב"ש היה נחמיה א"ש דנדמה נחמיה לדוד:

מנשה היה שונה נ"ה פנים בת"כ וכו' אחאב פ"ה ירבעם ק"ג. אפשר לרמוז דמנשה שזכה לשוב בתשובה כדאמרינן לעיל. והגם דאיכא מאן דסבר דלא עשה תשובה. אפשר דהכי הוה סבר ומיהו כשהלך ריב"ל לג"ע שלח כתב מג"ע כמו שכתוב הנסח בספר הכלבו ושם נאמר דמנשה ראש לבעלי תשובה והוא בג"ע וריב"ל היה סוף התנאים ותחילת האמוראים ולא נודע זה כי אם אחר פטירת ריב"ל. ואפשר דנשאר זה המחלקת במשנה כי כששונים זה יש לו עוד כפרה ע"ד מש"ל ויען התשובה רמז לאות ה' ותשובה

עילאה לאות ן' לכך נזדמן לו שהיה שונה ה"ן פנים בת"כ מגיד מראשית. ואחאב פ"ה גימטריא אלהים עם הכולל רמז דמדה"ד מתוחה כנגדו. וירבעם ק"ג גימטריא עגל כי הן בעון עשה עגל. ועוד יש לרמוז כי מנשה הוא אותיות מ' שנה וידוע כי שנה נקראת מ' וזה רמז שמי כי הוא רומז לשכינה שיזכה לעשות תשובה הרומז תשוב ה' ואחאב גימטריא י"ב חסר תיקון כי י"ג הוא אחד וי"ב חסר תקון. גם ירבעם אותיותיו ראשונות ריב היא קליפה עם גימטריא קי"א עם הכולל גם ירבעם גימטריא שכב כי ימות באין מוסר וכבר נודע כי הכל רמוז בשמות וכמו שפירשתי דזה היה חכמת אדה"ר לקרוא שמות דידע שרשם ועיקרם ואחיזתם ושוב זכיתי דראיתי דרמוז בתקונים כמ"ש באורך במ"א בס"ד:

ויש לחקור לדעת רב יוסף דתורה אף בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא ואצולי מצלא וכבר כתבנו בכמה דוכתי דבילקוט כ"י כתוב סברת רב יוסף בלשון שנו רבותנו וכפ"ז ק' איך לאחאב וירבעם התורה לא הצילתם ומה גם דהיו עוסקין בת"כ שהיא בפרשת הקרבנות דחשוב כמקריבים קרבנות כמ"ש בסוף מנחות ולאחאב אפשר לומר דהיה שלא לשמה ולא מהניא כמ"ש בילקוט על דואג ואחיתופל אבל על ירבעם ק' דאמרינן לעיל שלא היה בתורתו דופי ושמא היה מתגאה בתורה וכמה דאמרינן לעיל דגסות הרוח שהיה בירבעם וכו' ונמצא שלא היה לשמה כדחזי ובתחילה היתה תורתו בלי דופי שהיה מכוין אל האמת שעדיין לא נשתרש בגסות הרוח ואח"כ היה הולך וגדל בנאוה ועבירה גוררת עבירה ומעולם לא היה לשמה לגמרי ולכן לא ניצול:

דף קד.

בשכר קראן לו ויאכל לחם. זכו בניו וישבו בלשכת הגזית שנאמר וכו' תרעתים וכו' בפתח עינים פ"ק דסוטה על דף י"א שם הבאתי מה שתרגם בתרגום דברי הימים הנדפס לבדו ע"ש:

האי דאתתיה קמייתא וכו'. תוקף הגזרה עשתה שטעתה זאת האשה טעות גדול כזה אעיקרא לחשוב מחשבה כזו שבעלה לא יקבור ראש אשתו דבר רחוק מצד התורה ודרך ארץ ודעת ועוד שלא הבחינה בין ראש זכר לראש נקבה אך עוצם הגזרה אחז שמורות עיניה כדי לקיים הנגזר עליה והיתה לשריפה. ואפשר דברוב הימים ושנקברה בעפר איזה פעמים נשתנית הצורה ולא נשאר הכר ומשו"ה סברה דהיא דאתתיה קמייתא והעיקר כדאמרן כדי שיתקיים הגזרה ויהיה לו לכפרה מיהא:

איכה ישבה בדד. אפשר לרמוז על שגרמו גלות השכינה דכתיב מאנה להנחם כי איננו כמ"ש בזהר הקדוש וז"ש אי כה דהשכינה נקראת כה. ישבה בדד. כי איננו. גם רמז מש"ה על עזבם את תורתי וסוד תורה לשמה לתקן לאה וזה רמז איכה גימטריא לאה שפגמו בביטול תורה גם איכה ישבה בדד ר"ת גיטמריא אחד שח"ו פגמו בעון ע"ז. וגם שלא היה בהם אחדות. העיר רבתי עם ר"ת רעה וס"ת רמי שנתמלאה רומי וירושלם נחרבה דכתיב אמלאה החרבה. היתה כאלמנה ר"ת כה וס"ת ה"ה:

דף קד:

מפני מה הקדים פה לעין בשביל מרגלים וכו'. במדרש איכה אמרו למה הקדים פה לעין לפי שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם ומוכח דעל הדור ההוא נאמר. ואפשר דהמרגלים היו גרמא שאם היו נכנסים לא"י ומשה רבינו ע"ה נכנס והיתה גאולת עולם ומשו"ה הש"ס תלה במרגלים וכתב מהר"ש יפה ז"ל דלא כיונו להעיד שקר רק דסברו דודאי כך יהיה ע"ש באורך ובהכי ניחא דבא"ב ראשונה כתוב עין פה לומר דלא כיונו לשקר ומה שלא סברו שיהיה לא אמרו אך בדבר שסברו שכך יהיה היו אומרים א"נ אפילו דבא"ב ראשונה הם דברי השכינה זאת אומרת על אלה אני בוכיה וכו' היו בני שוממים וכו' פרשה ציון וכו' ומאחר שהם דברי השכינה לא הקדים פה לעין:

יצאת ב"ק ואמרה חזית איש מהיר וכו'. כתב הרב עיון יעקב ז"ל וז"ל באת דיוקנו של אביו וכו' כדאמרינן לעיל אין אבא מזכה ברא וכו' כיון שיצאת בת קול חזית איש מהיר במלאכתו שעשה המקדש וזיכה הרבים על ידי זה שלא לן אדם עם עון שהקרבנות מכפרין והמזכה את הרבים אין חטא בא על ידו בודאי כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה כדאיתא בשבת עכ"ל ושותיה דמר לא גמירנא דא"כ כי נפק ב"ק חזית איש מהיר וכו' יצא בדימוס שלמה הע"ה דלא חטא ואמאי קאמר דלא השגיחו עליה עד שהוצרך ב"ק אחר לומר עוד המעמך ישלמנה וכו'. והרב ישרש יעקב קשיתיה סוגיין דאמאי לא השגיחו בב"ק ראשון ומייתי מאי דתריץ יתיב הרב תאוה לעינים ע"ש:

ואפשר לישב סוגיא דשמעתא במ"ש בספר הקנה בענין ב"ק רבי אליעזר דלא השגיחו בב"ק ואמרו לא בשמים היא הכונה דב"ק הוא מצד השכינה ואינו מצד הקב"ה וז"ש לא בשמי"ם היא עכ"ד. ואפשר דה"נ דהב"ק מצד השכינה ומשו"ה לא השגיחו עליה. אבל כי נפק ב"ק ואמר המעמך ישלמנה דהיינו לשכר ועונש א"כ מוכרח דהוא מצד הקב"ה נמי דהוא המשלם שכר טוב לצדיקים ואז קבלו ודוק:

דף קה:

תנא משום רבי שמעון בן אלעזר אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם וכו' שנאה וכו'. כתב הרב עיון יעקב ז"ל ק"ק מנ"ל דשנאה קלקל את השורה דילמא שאהבת מואב קלקל את השורה וע"ק דילמא משום אהבת הכבוד עשה כל זה כאשר שלח אליו כי כבד אכבדך מאד והיה נפש גבוהה ואולי י"ל דא"כ למה לי תרי קראי דאם בשביל אהבת כבוד ב"ו אמרינן שאהבה מקלקלת שורה של גדולה מכ"ש אהבת הקב"ה אצל אברהם אלא ודאי מיתורא דקרא בא להראות שגם השנאה מקלקלת את השורה עכ"ל ויש להשיב על דבריו דנראין דבריו שכונתו דלא לימא קרא דאברהם ומכ"ש ידענו ויש לדחות דאצטריך לומר גבי אברהם ללמד דנזדרז יותר דכתיב וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו וגבי בלעם כתיב ויקם בלעם בבקר הא למדת דאברהם נזדרז יותר לחבוש חמורו. ולפי דרכו איפכא הו"ל למימר דלימא קרא גבי אברהם ללמד צדקת אברהם ודבקותו ברוחניות לעבוד את בוראו ואמאי אצטריך לכתוב גבי בלעם אי הוא לאשמועינן דמשום אהבת מואב או אהבת הממון חבש אתונו מאי איכפת לן ידענו דרוחו גבוה דכתיב אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב כמו שלמדו רז"ל ואם עשה בשביל אהבת מואב מאי איכפת לן בזה אלא דאתא קרא לאשמועינן שנאתו עם ישראל וגדולה שנאה דקלקלה השורה ולספר בגנותו בא הכתוב. ותו אעיקרא דדינא פרכא דלא אפשר דמשום אהבתו למואב עשה דהוא היה שונא מואב דהוא סייע לסיחון שילחם עם מואב כמ"ש רז"ל. וגם לא אפשר דבשביל אהבת הכבוד והממון דכתיב ויחבוש את אתונו וילך עם שרי מואב משמע לבו כלבם שוה כמו שפירש"י ז"ל ואי אמרת דמשום כבוד וממון בזה לא הושוה עם שרי מואב דהכבוד והממון לו לבד ולהכי דרשו לשנאת ישראל ושנאה קלקלה השורה דבזה היו שוים עם שרי מואב ובא הכתוב ללמדנו גנות הרשע ושנאתו ומזה נכיר רחמיו יתברך שהצילנו וכמש"ה זכור נא מה יעץ בלק ומה ענה אותו בלעם למען דעת צדקות ה':

דף קו:

אלא הקב"ה לבא בעי וכו'. דהלב מלך באיברים ועיקר העבודה לה' בלב. והנה רבים שט"ו והם מתנחמים ואומרים רחמנא לבא בעי. ומסוגיא זו מוכח דאדרבא יש להצטער מאד על זה דהרי רבא גדול הדור דהלכתא כוותיה והוה מתני תליסר מתיבתא בעוקצין והיה אומר דרב יהודה כי שליף חד מסאנא אתי מטרא ואינהו צוחי ולית דמשגח ונתן טעם דרחמנא לבא בעי ורב יהודה לבו שלם לעבודת ה' משא"כ אינהו ח"ו וזה

מענותנותו. הא מיהא למדנו דהא מילתא דרחמנא לבא בעי הוא דבר חמור מאד לעבוד ה' בלב שלם בלי שום פניה כלל. ומה שאומרים העולם שגו ברואה כי הוא עיקר יקר מאד מאד. ואם רבא היה מתאונן על זה דלא זכה למדרגה זו אנן עלוביא מה נענה ומה נאמר ואין צריך להאריך דהדבר מבואר נגלה. ואפשר דזה רמז תחלת התורה וסופה בית בראשית למד ישראל לב דעיקר התורה והמצוה לב וכמש"ה ולעבדו בכל לבבכם. ואפשר לרמוז רחמנא לבא בעי (יש גירסא זו) רחמנא רמז לקב"ה מדת הרחמים לבא מ' בעי וזה על ידי המשכת עסמ"כ גימטריא רל"ב ר"ת רחמנא לבא בעי גם בעי ע"כ י' סוד החכמה בסוד אחותי בת אבי וא"ש ההי"ב:

דף קז.

אמר דוד לפני הקב"ה דאי בעאי למכפייה ליצרי הוה כייפנא אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכי למאריה. הכי אמר הסבא קדישא בזהר הקדוש פרשת משפטים דהוה בדיחא דמלכא ואמר למען תצדק בדברך ע"ש ומזקנים אתבונן דבדבר שהוא לענין דרשא מצו למימר בענין אחר ממה שאמרו רז"ל. והטעם דאין קץ לטעמי ואופני התורה בכמה מיני פרד"ס ואפשר לומר דמדברי הרמב"ם ז"ל ומהר"ם אלשיך ז"ל למדנו דדבר שהוא ידיעה רצה הוא יתברך דאין ידיעתו מכרחת והבחירה ביד האדם אך אם היה דבר ה' הוא מוכרח ולכך צדיק ורשע לא קאמר דדיבורו יתברך מתקיים ודאי והכא אמר ה' דדוד לא מצי למקים בנסיון וכיון שכך אמר ה' צריך להתקיים דדיבורו הוי מעשה וז"ש דוד הע"ה לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדבריך שאמרת דלא מצינא למיקם ודיבורך צריך הוא להתקיים כי אין ידיעתך מכרחת אבל הדיבור מכריח. ועי"ז תזכה בשפטך לחייב לרשעים דצדיק ורשע לא קאמר ואין ידיעתך מכרחת וכמו שכתבתי אני עני בדרושים בס"ד:

דרש רבא מאי דכתיב כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד משנת ימי בראשית אלא שבאה עליו במכאוב. אפשר במ"ש בלקוטי הרמ"ע ז"להה אח"ת מצלעותי"ו גימטריא ראויה לו בת שבע לדוד עכ"ד ואפילו זה רמז באומרו כי אני לצלע נכון כלומר הבט ימין וראה כי אני לצלע נכון דפירוש אחת מצלעותיו הוא בגימטריא ראויה לו בת שבע לדוד וא"כ נכון מאז ומקדם וכמ"ש ראויה בת שבע לדוד משנת ימי בראשית והקשה הרב באר שבע ז"ל דמאי קאמר משנת ימי בראשית והא אמרינן מ' יום קודם יצירת הולד אומר בת פלוני לפלוני ע"ש ולק"מ דכתב בשכחת לקט משם ספר הפליאה דדוד אדה"ר וב"ש חוה וא"ש מ"ש הרמ"ע ז"ל

דאחת מצלעותיו גימטריא ראויה לו בת שבע לדוד והיינו דבדקדוק גמור אמרו ראויה ב"ש לדוד משנת ימי בראשית דהיא חוה והוא אדם ושם בששת ימי בראשית כתיב אחת מצלעותיו לרמוז כמדובר. וזהו שאמר כי אני אדם הראשון לצלע שהיא חוה נכון. ומכאובי נגדי תמיד שבא בעקיפין והיה חילול ה' כי עוני אגיד קשה כגידין על חילול ה'. אבל בעצם הדבר אדאג מחטאתי כי אינו עון כי בת שבע שלי היא ככל אשר דברנו ועמ"ש בקונטריס אהבת דוד דף ט"ל ע"א ע"ש ודוק:

מ"ט נסבת יפת תואר. עמ"ש בדרושים בס"ד:

דף קז:

א"ל זיל טבול בירדן. מהרימ"ט ז"ל בדרשותיו כת' דיובנו הפסוקים במעשה הרמב"ם ז"ל עם המלך קוסטנטין. ומפי רבני קושטא יע"א הזקנים קבלנו כונת מהרימ"ט וכל מעשה הרמב"ם ז"ל שרמז ותורף הדברים בקצור שרצה אלישע לקרב הדבר לטבע והוא ידע כי הצרעת בא לו מרוב גאותו ודרך טבע צריך להשפיל זדונו ולכן כשבא אלישע אצלו לא יצא לקראתו והניחו עומד בחוץ כהדיוט להשפילו ושלח לומר לו ע"י שליח לבזותו הלוך ורחצת כלומר לך לך לבדך כהדיוט ורחצת אתה בלי משרת וכל זה שישפיל עצמו ודרך טבע הוא רפואה כי כל זה בא לו מרוב גאוה שהוא הרג לאחאב והיה הדיוט ועלה למעלה רמה להיות שר גדול. והטב חרה לו מזה וכן אמר הנה אמרתי אלי יצא יצוא ועמד וקרא וכו'. ועבדיו הרגישו בדבר ואמרו דבר גדול הנביא דיבר אליך הלא תעשה רמזו לו שזה דבר גדול דרך טבע ואף כי אמר אליך אחר שתעשה על פי הטבעת רחץ וטהר על ידי נס וכה עשה הרמב"ם זל"ה להשפיל גאות המלך:

ת"ר יצר תנוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. בזה פירש רבינו האר"י ז"ל פסוק אחות לנו קטנה ושדים אין לה שדים ר"ת שמאל דוחה ימין מקרבת אין לה עכ"ד. ושלשתן רמוזות אחות רמז לאשה לנו גימטריא אלהים שהוא מדת הדין ששם רמז ליצה"ר שבא מכח הדין קטנה פרק תנוקת ואם בכל א' מהני תלת צריך להיות ימין מקרבת כ"ש במעמד שלשתן וזהו התמיה אחות לנו קטנה ושדים שמאל דוחה ימין מקרבת אין לה. וכתוב אין עיין דודאי גברו רחמיו יתברך אף שאין אנו מכירין בפרסום ולכן כתיב אין קול ושוברו עמו:

עד אברהם לא הוה זקנה כל דחזי לאברהם אמר האי יצחק וכו'. וזה אפשר רמז הכתוב ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל ופירש"י ז"ל בכל גימטריא בן שנתן לו בן. הכונה ואברהם זקן דהי"ל זקנה. וכי תימא דעד האידנא לא היתה כזאת ומאי שיאטה

דזקנה לז"א וה' ברך את אברהם בכל שנתן לו בן ולכן הוה זקנה שלא היו מכירין מי האב ומי הבן:

דף קח:

א"ל יהא רעוא דלא תמות שנאמר ואומר עם קני וכו'. עיין מה שכתבתי אני בעניי בקונטריס מדבר קדמות בריש מערכת חי"ת כחול אשר על שפ"ת כמה דעות יש כחול ע"ש באורך:

נחום איש גם זו היה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטוב שמעתי דשמו הטוב נחום בגימטריא גם זו לטוב עם הכולל. עכ"ד. ואפשר במ"ש דאם קבל היסורין מאהבה מה שכרו יראה זרע וכו' ופירשתי אני עני דהכונה כי היסורין מצד הדין ומקבלם מאהבה שהוא מדת חסד ועי"ז מתמתקים הדינים במעלות אח"ז יראה זרע וכו'. ואפילו דזו היה כונת נחום דהיה אומר דכל מה שנראה שהם יסורין אינו כך כי אם הוא לטובה והוא מעלה דלכי תדוק תמצא דהוא רחמים וזה רמז באומרו דכל דהוה סלקא ליה כלומר דהכל היה לעלות וז"ש סלקא ליה והיה מקבל באהבה למתק הדינין וליחד קב"ה ושכינתיה וז"ש גם זו שהיא מ' לטוב יסוד יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ודוק:

דף קט.

דרשה רבי יוסי בצפורי אחתרין תלת מאה מחתרא וכו' כי נח נפשיה שפכי מרזבי דמא. פירש"י אשמועינן דמצפורי הוה וכתב הרב ישרש יעקב וז"ל כתב בבאר שבע אטו לא ידעינן דמצפורי הוה ובפרק במה מדליקין יוסי ששתק יגלה לצפורי ויש לומר דהשמיענו דשפיר השיב לא ידענא דאתו גנבי ולא חטא במה שדרשה בצפורי עכ"ל הרב ישרש יעקב ז"ל (וספר ב"ש אין עמדי) ויש להרגיש דטפי הו"ל לאתויי מדאמרינן לעיל פרק אחד דיני ממונות צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה וכו' הלך אחר רבי יוסי לצפורי. ותו מאי קשיא ליה אטו לא ידעינן דמצפורי הוה. ומה זו שאלה דרצה להשמיענו פה ולא סמך על בקיאות ב"מ. אך יש לשאול דמאי נ"מ בזה למען דעת שהיה בצפורי. וי"ל דבא להשמיענו דהוה אתריה בצפורי ולרוב קדושתו ופרישותו לא הוה קים ליה באנשי עירו כלל ועל כן דרש זה:

ועל מה שתירץ הרב שלא חטא יש להשיב דמה ראיה דשפכי מרזבי דמא ודאי אדם גדול היה ואימא דהקב"ה מדקדק עם חסידיו והי"ל איזה הרגש על זה ומי עלה שמים אך יש לומר בסגנון זה דהש"ס קבע בסוגיין זה דכי נח שפכי מרזבי דקים ליה לש"ס שלא חטא

דאדם גדול הוה ואין חטא בא על ידו שיענש עליו אלא דבני עירו חטאתם שבידם גרמו שיבואו לזה ורבי יוסי וכסאו נקי ודוק הטב דיש לצדד בזה ואין להאריך:

דף קט:

ת"ר עדת קרח וכו' ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי רבי עקיבא רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הן כאבידה המתבקשת וכו'. עמ"ש בספר הקטן דברים אחדים דף קמ"ז ע"ג ושם הבאתי דיש ב' פירושים בלשון אבידה ממסכת מכות בסוף וא"כ יש להסתפק במ"ש ויאבדו מתוך הקהל ובזה פירש הרב הגדול מהר"א רוזאניס ז"ל מאמרם ז"ל מי שיעלה את השערים יעלה את אבא ע"ש. ועתה ראיתי להרב ישרש יעקב ז"ל פ"ק דקדושין שכתב דרך זה מפי השמועה דאסף נסתפק פי' ויאבדו ע"ש ועין רואה דהוא פלוגתא דרבי עקיבא ורבי יהודה בן בתירא בהאי קרא גופיה דויאבדו. ועמ"ש בדברים אחדים מה שמצאתי באגדה שבזה יתישב הדרך הנזכר הטב ועמ"ש הרב ישרש יעקב בסוגיין ודוק הטב:

דף קי.

וסתרתה למזייה כל דאתא וכו'. פירש הרב ברית שלום במ"ש פרק הוציאו לו ז' בנים היו לקמחית וכלם שמשו בכהונה גדולה וא"ל חכמים מפני מה זכית לכך א"ל מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי ומשם נלמוד דהאשה שמגלה שערה אין בעלה ובניה כהנים גדולים ושער"א דגופה לא ניתן לימחל והכא עדת קרח היו רוצים להיות כהנים מה עשתה זאת האשה סתרתה למזייה ויתבא על בבא משום פרסומי כל השע"ר הגדול שנפתח ומעתה בעלה ובניה לא יהיו כהנים ואין עסק לבעלה במחלוקת עכ"ד. והטעם כי השער רומז לדין והכהן הוא חסד וכהן גדול הוא חסד שבחסד ולא יכונו יחדיו כשהדין גלוי ובחכמה עשתה אשתו של און ותצא דינ"א מפני מראית העין רואה שע"ר בת רבים וא"כ תו אין עסק לבעלה עמהם:

אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן שחשדוהו באשת איש. כתב הרב ישרש יעקב וז"ל והרי"ף נ"ט עמ"ש לא יתיחד איש א' עם ב' נשים ומשה יקח את האהל מחוץ למחנה ולא יבצר שהולכות נשים לדון ומתיחדות עמו והתורה העידה ויהושע בן נון נער לא ימיש והדין הוא דאשה מתיחדת עם ב' אנשים כשרים עכ"ל. ועוד הא קי"ל דבעלה בעיר אין בו משום יחוד והא חשיב כבעלה בעיר. ותו דעל הרוב היה פתח האהל פתוח לר"ה ואין בו משום יחוד ועוד דאין אוסרין על היחוד. אמנם ק' על דברי הרב דהרי אמרו בש"ס

שנאמר ויקנאו למשה במחנה אמר רב שמואל בר יצחק מלמד שכל א' וא' קנא את אשתו ממשה שנאמר ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה ופירש רש"י ז"ל יצא מחוץ שלא יחשדוהו עוד ומהרש"א ז"ל בח"א כתב דכל זמן שהיה במחנה קנאו לנשותיהם עד שנטה אהלו מחוץ למחנה עכ"ל. וכל זה נראה הפך דברי הרב ז"ל דהכתוב אומר ויקנאו למשה במחנה ובש"ס ורש"י מפורש דנטה מחוץ למחנה שלא יחשדוהו ודוק:

אמר רבי יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש. אפשר דרך דרש לומר כי דוד הע"ה היה אדם הראשון וזה שחולק על מלכות בית דוד הוא כמו הנחש שחלק על אדה"ר וגרם רעה לאדה"ר ולו. על כן יבא נחש שתפס אומנותו זה ולא ראה בכל הרעה שנמשכה אח"כ וינקם ממנו:

עושר שמור לבעליו לרעתו. אמר ריש לקיש זה עושרו של קרח. וסימן לדבר ולערב יחלק שלל יחלק יעשה זה מחלקת מסיבת שלל והלך חשכים וזהו ולערב. שלל ר"ת שמור לבעליו לרעתו:

ואת כל היקום אשר ברגליהם א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו. פירשו המפרשים כי כל המעלות כמו חכמה ובינה וגבורה וענוה וכל מדות טובות הן דבקות בגוף האדם. אך העושר הוא לבר מגופו והוא בעפר הארץ. והן בעון בעושר יגבה לב האדם ומן הארץ ירום ונשא וגבה וז"ש ואת כל היקום שהוא העושר. אשר הוא ברגליהם בעפר וקימה היתה לו. וז"ש זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו. ובא וראה העושר שהוא שפל מהכל בזה מתגאה ועומד על רגליו:

תניא קטני בני רשעי ישראל וכו' רבי עקיבא אומר באין לעוה"ב וכו'. פירש"י ז"ל רשעי ישראל פשיטא דאין להם עוה"ב כמ"ש פרק בתרא דכתובות רפאים בל יקומו במרפה עצמו מד"ת ובבניהם פליגי וראיתי להרב ישרש יעקב ז"ל שכתב וז"ל כתב בספר באר שבע קשה דהתם אמרינן במרפה עצמו לע"ז הכתוב מדבר ויראה דמיירי בפושעי ישראל בגופן שאינו מניח תפילין דאין להם חלק לעוה"ב ובבניהם נחלקו עכ"ל הרב ישרש יעקב ז"ל ומי שרוצה לדחות יאמר דרש"י ז"ל הורה גבר מקור נפתח פרק בתרא דכתובות ונקט סברא ראשונה וה"ה לסברא השנית ורש"י לאו כי רוכלא הוא:

ואולם לפי האמת הרואה יראה דהכי הויא סוגיא דהתם דר"ל דריש במרפה לד"ת וא"ל רבי יוחנן ההוא במרפה עצמו לע"ז והשיבו ר"ל מקרא אחר אני דורש כי טל אורות טלך וכו' כיון דחזייה דקא מצטער א"ל ר' מצאתי להם רפואה מן התורה ואתם הדבקים וכו' ע"ש והמסתכל יפה עיניו ישר יחזו דרבי יוחנן הדר ביה וזו כונת ר"ל דאמר מקרא אחר אני דורש כלומר מה שאמרתי רפאים במרפה עצמו מד"ת לא אמרתי מכח פ' רפאים

ולזה באת לומר דרפאים הוא מרפה עצמו לע"ז לא כן אבי רק דזה הדבר מוסכם וחזק אצלי ולכן אני דורשו במקרא אחר. ולכן רבי יוחנן לא השיבו כי קבל דבריו והיה מצטער ועל זה א"ל ר"ל מצאתי להם רפואה ורבי יוחנן שתק והודה לר"ל ומעתה פירוש רפאים כמ"ש ר"ל במרפה עצמו מד"ת וא"ש דברי רש"י דרבי יוחנן קבלה מר"ל דרפאים במרפה עצמו מד"ת כדבר האמור:

דף קיא.

א"ר יוחנן לא ניחא למרייהו וכו'. פירוש כי הקב"ה רצונו במי שמלמד זכות על ישראל. וכשצדיק א' מלמד זכות נדחין כמה קטיגורין ובא וראה גדעון על שלמד זכות על ישראל א"ל לך בכחך זה וכמו שאמרו רז"ל והיינו דאמר רבי יוחנן לר"ל דצריך לדרוש לזכות לישראל ונקיט בידיה תרתי שלומד זכות על ישראל ועושה נ"ר להקב"ה:

אלא אפילו לא עשה אלא חק אחד. פירוש בזה ניצול מגהנם וזוכה לעוה"ב ואפשר דמתבאר עפ"י מ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה סוף מכות וז"ל מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים האדם מצוה מתרי"ג מצות כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה כונה מכונות העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה הנה זכה בה לחיי העולם הבא וכו' ע"ש והטעם נראה דכל מצוה מרמ"ח מ"ע כלולה מכלם. וזה אפשר דאמר רבי יוחנן אפילו לא עשה אלא חק אחד ניצול מגהנם וזוכה לעה"ב כמ"ש הרמב"ם ז"ל ומייתי ממ"ש גבי ר' חנינא בן תרדיון כלום מעשה בא לידך וכו' ע"ש:

הרבה פעמים נגליתי לאברהם ליצחק וליעקב באל שדי. פירוש שס"ת אברהם יצחק יעקב מק"ב והוא בא"ת ב"ש שדי ולא הרהרו אחר מדותי ואתה שמך לבד משה גימטריא אל שדי ואמרת מה שמו וכו' והרהרת וכו':

דף קיא:

רבי חגי הוה סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה להההוא ינוקא דקאמר עדותיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש ה' לאורך ימים וסמיך ליה תפלה למשה אמר ש"מ ארך אפים ראה. הרב מהרש"א הביא גירסא אחרת והרב ישרש יעקב כתב דינוקא הוה הדר תפלה למשה ובאמת שהכל דחוק. ותו יש לדקדק לגירסא מאי נ"מ דסליק בדרגא דבי רבה בר שילא. ואפשר במ"ש פרק אין דורשין דרבה בר שילא אשכחיה לאליהו זכור לטוב וא"ל דקב"ה אמר שמעתא מפומיה דכלהו רבנן בר מר"מ שלמד מאחר וא"ל אמאי ר"מ תוכו אכל וכו' ובאותו רגע א"ל אליהו זכור לטוב השתא אמר

מאיר בני אומר ומזה נראה יקר תפארת רבה בר שילא דשיחה קלה לבד עביד ומהני תכף שהקב"ה יאמר הלכה משם ר"מ והוא פלא. ואפשר דרב חגי כי סליק בדרגא דרבה ובא לדעתו גדולתו הרהר בזה שהיה מסתפק מה ראה משה רבינו ע"ה אם אמת ראה או ארך אפים ונתן דעתו דבזכות רבה בר שילא שיכוין בענין זה לאמיתות והן בעודנו חושב בזה שמע לינוקא דאמר עדותיך וכו' ובא לדעתו דמשמיא אחזיאי ליה דארך אפים ראה דכתיב בתפלה למשה כלומר במזמורים שאמר משה רבינו ע"ה ובזה נתיישב גרסא דקמן ופירש"י ז"ל ודוק הטב כי קצרתי. ואפשר לרמוז בפסוק עדותיך על י"ג מדות נמשכים לת"ת וזהו מא"ד שם מ"ה ומשם לביתך מ' לזיווג וז"ש נאוה קדש בסוד אחותי בת אבי ואתיא מכלל י"ג מדות ה' לאורך ימים ארך אפים שאני מודה לפניך מלך חפץ **בחיים**: